
Dokumentation af socialpædagogik som metode til at forebygge magtanvendelse

Rapport
Styrelsen for Social Service

Januar 2006

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	4
1.1	Præsentation af det samlede projekt	4
1.2	Beskrivelse af dokumentationsopgaven	6
2	Sammenfatning	11
2.1	Beskrivelse af opgaven	11
2.2	Resultater	11
2.3	Anbefalinger	14
3	Resultat af de samlede kvantitative undersøgelser	16
3.1	Spørgeskemaundersøgelser	16
3.1.1	Resultater	18
3.1.1.1	Kendskab til demens	18
3.1.1.2	Magtanvendelse	20
3.1.1.3	Magtanvendelse – demensgrader	21
3.1.1.4	Magtanvendelse – konkrete situationer	23
3.1.1.5	Magtanvendelse – forebyggelse	25
3.1.1.6	Anvendelse af socialpædagogiske metoder til forebyggelse af magt	27
3.1.1.7	Magtanvendelse – acceptabilitet	27
3.1.1.8	Vold og voldslignende situationer	29
3.1.1.9	Vold – konkrete situationer	30
3.1.1.10	Vold – forebyggelse	32
3.1.1.11	Anvendelse af socialpædagogiske metoder til forebyggelse af vold	33
3.1.1.12	Kendskab til lovgivning og lign.	34
3.1.2	Sammenfatning af spørgeskemaundersøgelserne	35
3.2	Dagbøger	37
3.2.1	Magtanvendelse	38
3.2.2	Vold og voldslignende situationer	41
3.2.3	Eksempler	44
3.2.3.1	Eksempel 1	44
3.2.3.2	Eksempel 2	45
3.2.3.3	Eksempel 3	46
3.2.4	Sammenfatning af optegnelser i dagbøger	46
4	Vurderinger af de socialpædagogiske metoders forankring og effekt	48
4.1	Indledning	48
4.2	Baggrund	48
4.3	Overordnet vurdering af kurset og det samlede forløb	49
4.4	Virkninger	50
4.5	Holdning til magtanvendelse	53
4.6	Forankring	54
4.7	Forhold der påvirker de socialpædagogiske metoders forankring og effekt	56
4.7.1	Ledelsesmæssig fokus	58
4.7.2	Personalets åbenhed med hensyn til nye metoder	60
4.7.3	Organisatoriske rammer	61
4.8	Indberetninger af magtanvendelse	62

4.9	Sammenfatning af den kvalitative undersøgelse	63
5	Anbefalinger	65
6	Bilag 1 - Anvendte evalueringsmetoder	67
6.1	Design	67
6.2	Spørgeskema.....	68
6.2.1	Udarbejdelse	68
6.2.2	Indhold.....	69
6.2.3	Udsendelsesprocedure	70
6.2.4	Databehandling.....	71
6.3	Fokusgruppeinterviews.....	71
6.3.1	Medarbejdere	71
6.3.2	Undervisere, ledere og pårørende	72
6.4	Dagbog.....	73
6.4.1	Udarbejdelse og indhold.....	73
6.4.2	Udsendelse.....	74
6.4.3	Databehandling.....	75
7	Bilag 2 - Fagligt ekspertpanel.....	77

1 Indledning

1.1 Præsentation af det samlede projekt

Indsatsen over for mennesker med demens har fået stor opmærksomhed i det danske samfund. Dette gælder såvel i det politiske system som i befolkningen generelt. Bag denne interesse ligger et klart og entydigt ønske om at kvalificere og forbedre indsatsen over for en del af befolkningen, som på grund af en demenslidelse oplever betydelige reduktioner i livskvalitet og funktionsevne.

Magtanvendelsesproblematikken og det dilemma, der kan opstå for plejepersonalet mellem omsorgspligten og magtanvendelsesreglerne, udgør en meget væsentlig problemstilling i bestræbelserne på at give demensramte det bedst mulige liv. Plejepersonalet kan ofte finde det vanskeligt at forstå demensramtes reaktionsmønstre, idet disse kan være meget komplekse og svære at tolke. Derfor er det væsentligt at arbejde med udvikling og identifikation af de bedst egnede metoder til at reducere magtanvendelsen. Det er i den sammenhæng af stor betydning, at de medarbejdere, som har den direkte og primære kontakt med de demensramte uddannes og kvalificeres mest muligt.

Styrelsen for Social Service har på den baggrund afsat midler til et projekt, der skal afprøve socialpædagogik som metode til at undgå magtanvendelse. Personalet i plejeenheder i en række udvalgte kommuner har fået undervisning og praksisvejledning i at arbejde med en målrettet socialpædagogisk indsats.

Plejeenhederne kommer fra følgende 7 kommuner:

- Christiansfeld
- Frederiksberg
- Herlev
- Holstebro
- Odense
- Sønderød
- Tornved

Undervisningen er på samtlige undervisningshold gennemført af et hold af undervisere med tilknytning til Jysk Pædagogseminarium i Århus og med særlig kompetence i forhold til udvikling og udbredelse af brugen af socialpædagogiske metoder. I undervis-

ningen er som undervisningsmateriale taget udgangspunkt i den bog, som underviserne sammen med Styrelsen for Social Service har udgivet om emnet: "Socialpædagogik og demens - det vanskelige omsorgsarbejde", Styrelsen for Social Service, 2004.

Styrelsen for Social Service har ønsket, at erfaringerne fra de gennemførte undervisningsforløb beskrives og bearbejdes med henblik på fastholdelse og videreudvikling, samt med fokus på implementering og forankring af de opnåede kompetencer. Dette med henblik på dels at opnå en systemiseret viden om uddannelsesforløb og implementering, og dels at få dokumenteret viden om effekten af den socialpædagogiske metode.

Den ene del af beskrivelses- og opfølgingsopgaven omfatter opsamling af erfaringer med hvordan uddannelsesforløb kan tilrettelægges og gennemføres, samt beskrivelse af teori- og metodeudvikling på dette forholdsvis nye område. Denne del af opfølgningen er gennemført af underviserne og er selvstændigt afrapporteret. Denne afrapportering kan læses på www.servicestyrelsen.dk

Konsulentfirmaet MUUSMANN Research & Consulting har af Styrelsen for Social Service fået til opgave som uafhængig part at dokumentere effekten af brug af den socialpædagogiske metode og at evaluere den socialpædagogiske metodes anvendelighed i et bredere perspektiv. MUUSMANN benævnes i det følgende som evaluator.

Den socialpædagogiske indsats og de socialpædagogiske metoder handler ikke om tekniske værktøjer eller behandlingsprogrammer, men retter sig imod at forbedre dagligdagen og livskvaliteten i et tæt samarbejde med det enkelte menneske. Der skal tilrettelægges og udformes tilbud, og der skal ageres med udgangspunkt i det enkelte individ.

Der er tale om en måde at tænke på, en bevidstgørelse i forhold til værdier og normer, som i visse tilfælde kan bryde med den traditionelle opfattelse af plejeopgaven. Det handler altså ikke så meget om at præsentere nogle helt konkrete værktøjer, som medarbejderne skal afprøve og mekanisk anvende. Det handler i højere grad om at gennemføre en generel opkvalificering i forhold til holdninger, etik, åbenhed og også kreativitet i arbejdet med de demensramte.

Evalueringen og dokumentationsarbejdet har taget udgangspunkt heri, og de valgte dokumentationsmetoder har afspejlet ønsket om at afdække disse forhold.

I denne rapport anvendes ordet "forebyggelse" om aktiviteter, der medfører at konflikt-situationer ikke opstår, og skal desuden forstås således, at det at der arbejdes systematisk med at forebygge også bevirker, at antallet af potentielle konfliktsituationer rent faktisk bliver mindre. Det skyldes at det forebyggende element bliver en del af den daglige indsats overfor de demensramte, hvilket kan medføre, at de demensramtes adfærd ændres i positiv retning, idet de situationer der førhen skabte "uro" i den demensramtes hverdag ikke længere er til stede.

Rapporten anvender derudover betegnelsen "plejeenhed", hvilket i dette konkrete tilfælde (bortset fra en enkelt plejeenhed, som er en selvejende institution) dækker over den kommunale udførerorganisation på ældreområdet, som udfører den plejefaglige indsats.

1.2 Beskrivelse af dokumentationsopgaven

Evaluators udgangspunkt i effektiviteten er, at det (som hovedregel) ikke er de demensramtes og medarbejdernes "psykologiske" egenskaber, der udløser konflikter, brug af magtanvendelse etc., men derimod den situation, de befinder sig i. Undersøgelsen og dens dataindsamlingsmetoder er derfor målrettet i forhold til de potentielle situationer, hvor mulighed for magtanvendelse foreligger.

Formålet med denne del af det gennemførte projekt er som nævnt at dokumentere, om socialpædagogik som metode kan bruges til at forebygge magtanvendelse. Evaluators effektivitet og dokumentation af anvendelse af socialpædagogik som metode til at forebygge magtanvendelse over for demensramte har omfattet et "før-under-efter"-design.

"Før-under-efter"-designet har muliggjort, at der i hver kommune kan foretages en sammenligning mellem før-situationen og efter-situationen, hvor resultaterne/den nye viden er implementeret via kompetenceudviklingsaktiviteterne hos de syv leverandører af plejeydelser. Der er anvendt både kvantitative og kvalitative metoder samt metoder, der kan afdække tværsnit og forløb.

I forbindelse med før-målingerne er formålet en generel kortlægning af status, herunder indsamling af basisinformation om de deltagende leverandører af plejeydelser, og desuden om relationen til de kommunale myndigheder.

Med henblik herpå er der indsamlet data via en spørgeskemaundersøgelse hos det personale i plejeenhederne, som på et senere tidspunkt indgår i kompetenceudviklingsforløbet.

Endvidere er der afholdt indledende møder med ledelsen hos hver af de syv deltagende plejeenheder med deltagelse også af myndighedsrepræsentanter fra de kommuner, som plejeenhederne leverer ydelser for. Formålet var at etablere en deskriptiv kortlægning som fundament for at vurdere udgangsniveauet hos de enkelte plejeenheder. Endelig blev der iværksat et dagbogs-koncept i før-perioden til brug i alle faser for at opnå forløbsorienterede data, der kan supplere de øvrige undersøgelser.

I forbindelse med kompetenceudviklingsforløbenes gennemførelse blev der afholdt en fokusgruppesamtale med udvalgte medarbejdere fra hver af de syv plejeenheder. Fokusgruppesamtalerne havde til formål at identificere og konkretisere deltagernes umiddelbare vurdering af tilegnelse af ny viden og indsigt i mulige metoder til at reducere omfanget af magtanvendelse. Endelig blev der gennemført en fokusgruppesamtale med underviserne.

Lige efter gennemførelsen af kursusforløbet blev der foretaget den første eftereffekt-måling hos de syv plejeenheder i form af gentagelse af spørgeskemaundersøgelsen svarende til før-målingen. Spørgeskemaet blev i den forbindelse udvidet med spørgsmål om hvorledes de socialpædagogiske metoder er anvendt i praksis.

For at kunne dokumentere graden af forankring af de socialpædagogiske metoder blev der et halvt år efter kursusforløbet foretaget endnu en måling. Dette skete via gentagelse af spørgeskemaundersøgelsen, fokusgruppesamtaler med personale, som havde deltaget i kompetenceudviklingsaktiviteterne, en række pårørendesamtaler baseret på forløbsbeskrivelser fra dagbøgerne, samt endelig en fokusgruppesamtale med ledere fra de syv plejeenheder og repræsentanter fra de kommunale myndigheder.

Dokumentationen om de socialpædagogiske metoders effekt skulle konkret afdække følgende forhold:

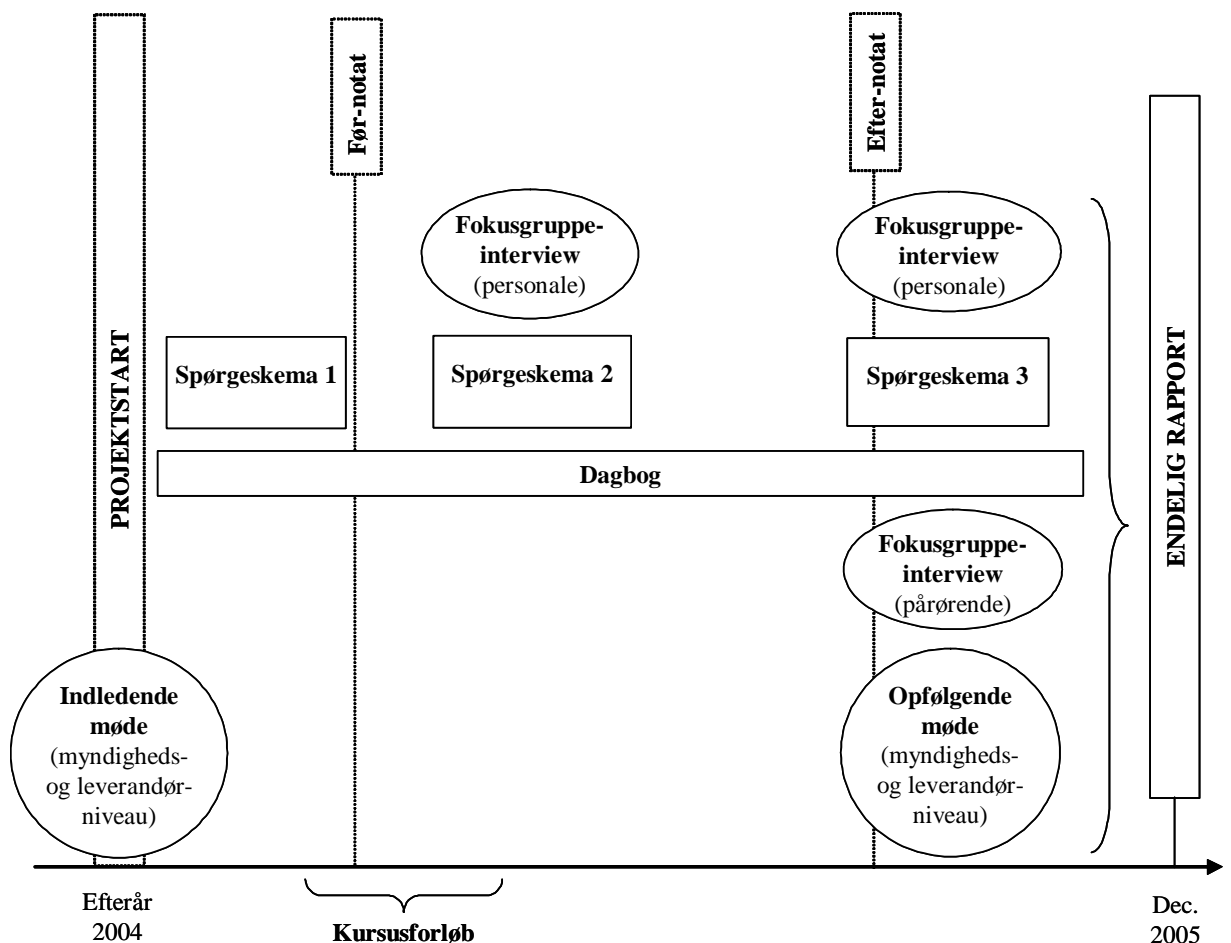
- Effekten i forhold til omfang af magtanvendelse.
- Effekten i forhold til ændringer i adfærdsmønstre blandt demensramte ved indførelse af mere systematisk socialpædagogisk metode.

- Effekten på medarbejderne, herunder om der er en effekt i forhold til vold mod medarbejderne.
- Forankring af den socialpædagogiske metode.

Gennem dokumentationsforløbet har evaluatør løbende drøftet resultaterne af undersøgelserne med et nedsat ekspertpanel, som har bidraget til at kvalificere analyser og vurderinger.

Figur 1.1 ses en oversigt over det samlede projektforsløb. Det skal bemærkes at projektet har forløbet forskudt hos de 7 leverandører, hvorfor der ikke er angivet nærmere tidspunkter for de enkelte aktiviteter.

Figur 1.1 Oversigt over projektforsløbet

Der er i forbindelse med det samlede projektførløb opsamlet meget store mængder data og information. Undervejs i forløbet er der løbende samlet op på dette materiale, og der er udarbejdet en række afrapporteringer.

Der er således efter den første fase (gennemførelse af før-målingen) udarbejdet statusnotater, der er samlet i syv enkeltnotater - ét for hver af de deltagende kommuner/leverandører - med resultater fra henholdsvis spørgeskemaundersøgelser, interviews med ledere samt fokusgruppesamtaler med medarbejder. Disse enkeltnotater er herefter opsamlet i et fællesnotat med sammenligninger og opsummering af samlede tendenser, der er drøftet med det tilknyttede ekspertpanel og herefter - efter indarbejdelse af ekspertpanelets input - forelagt Styrelsen for Social Service.

I forbindelse med undersøgelserne og interviewene ved kompetenceudviklingsaktiviteternes afslutning (interventionsaktiviteten) er der ligeledes udarbejdet særskilte statusnotater for hver plejeenhed, og igen er disse opsamlet i et fællesnotat, der er forelagt ekspertpanelet og herefter Styrelsen for Social Service.

Endelig er der i forlængelse af et halvt år efter-undersøgelsen tilsvarende udarbejdet enkeltnotater med opsummering af det samlede forløb for hver enkelt plejeenhed. Resultaterne heraf har sammen med resultaterne fra de forrige faser været basis for udarbejdelse af nærværende rapport, der ligeledes har været drøftet med ekspertpanelet.

Rapportens afsnit 2 består af en sammenfatning af dokumentationsopgavens resultater inklusiv anbefalinger.

I afsnit 3 præsenteres resultatet af de samlede kvantitative undersøgelser hos de syv plejeenheder, herunder udviklingen i magtanvendelse (før- under- og efterundersøgelser) – generelle tendenser og erfaringer med hovedvægt lagt på før- og eftermålingerne samt specifikke tendenser i mønstrene i forhold til effekter af kompetenceudviklingsforløbene på tværs af de syv kommuner/leverandører. Der redegøres desuden for eventuelle tendenser i forhold til kommunestørrelser samt plejebolig (inde-grupper) versus ”eget hjem” (ude-grupper).

Endelig gives i afsnit 3 en opsamling på resultater fra personalets dagbogsregistreringer for ca. 70 borgere, herunder en kort beskrivelse og vurdering af konkrete eksemplariske forløb.

Afsnit 4 indeholder vurderinger af selve kompetenceudviklingsforløbene og de kommunale myndigheders og plejeenhedernes generelle aktiviteter og foranstaltninger i forbindelse med kompetenceudviklingsforløbene. Der vil desuden være en drøftelse af problematikken vedrørende indberetning af magtanvendelsestilfælde og udviklingen i indberetninger. Til slut i dette afsnit er der en opsummering af vigtige tiltag og aktiviteter, der er gunstige og effektfulde i forhold til at implementere og forankre anvendelsen af socialpædagogiske metoder i organisationen med henblik på at minimere personalets behov for magtanvendelse - også på længere sigt.

I afsnit 5 fremgår der anbefalinger i forhold til kompetenceudviklingsforløb – herunder specifikke forløb vedrørende magtanvendelse. Desuden vil der være anbefalinger i forhold til støtte- og følgeaktiviteter samt forankringstiltag i kommunerne og hos leverandørerne af plejeydelser.

2 Sammenfatning

2.1 Beskrivelse af opgaven

Styrelsen for Social Service har i 2004-2005 gennemført et forløb, hvor der er givet støtte til, at udvalgte medarbejdere hos syv plejeheder er blevet undervist i at arbejde med en målrettet socialpædagogisk indsats over for demensramte borgere med henblik på at forebygge magtanvendelse.

Det har været et ønske, at erfaringerne fra undervisningsforløbene og fra afprøvningen af den socialpædagogiske metode skulle beskrives og bearbejdes med fokus på implementering og forankring af de opnåede kompetencer hos personalet. Dette med henblik på dels at opnå en systematiseret viden om uddannelsesforløb og implementering, dels at få dokumenteret viden om effekten af den socialpædagogiske metode.

Dokumentationsopgaven vedrørende effekten af anvendelse af den socialpædagogiske metode er beskrevet i nærværende rapport. Den har omfattet et "før-under-efter-design", hvor der er foretaget en systematisk sammenligning mellem før-situationen og situationen efter gennemførelse af tiltagene hos de omfattede aktører.

For at give et så komplet billede som muligt er der anvendt såvel kvantitative som kvalitative metoder i dokumentationen, lige som der er benyttet tværsnitsanalyser og analyser af fortløbende enkeltforløb.

2.2 Resultater

Det har været målet, at dokumentationsopgaven skulle afdække følgende forhold:

- Effekten i forhold til omfang af magtanvendelse.
- Effekten i forhold til ændringer i adfærdsmønstre blandt demensramte ved indførelse af mere systematisk socialpædagogisk metode.
- Effekten på medarbejderne, herunder om der er en effekt i forhold til vold mod medarbejderne.
- Forankring af den socialpædagogiske metode.

Hovedresultatet af den samlede dokumentationsopgave er, at der er en tydelig positiv effekt af indførelsen af socialpædagogiske metoder samlet set for de syv leverandører af plejeydelser, og at denne positive effekt er opnået hos alle de syv leverandører, dog i forskelligt omfang.

Der kan i spørgeskemaundersøgelserne konstateres en markant nedgang i omfanget af magtanvendelse over for de demensramte. Hvor det i før-situationen var 39 % af personalet der jævnligt eller ofte havde anvendt magt over for de demensramte, er dette tal i målingen et halvt år efter gennemførelse af uddannelsesforløbet faldet til 10 %. Dette resultat underbygges af de øvrige gennemførte undersøgelser, altså såvel af gennemførte fokusgruppeinterview som af forløbsbeskrivelser i de dagbøger, som personalet har ført.

Det kan endvidere konstateres, at der som følge af anvendelse af de socialpædagogiske metoder er opnået en effekt i forhold til adfærdsmønstrene hos de demensramte. Personalet oplever, at de demensramte generelt, som en følge af indsatsen og anvendelsen af de socialpædagogiske metoder, alt andet lige i mange tilfælde bliver mere rolige og trygge, og at antallet af potentielle konfliktsituationer således i sig selv nedbringes. Dermed er der igangsat et effektforløb i en positiv spiral, der samlet medfører en bedre hverdag for de enkelte demensramte og dermed også for personalet.

I sammenhæng hermed er der i undersøgelsen dokumenteret et markant fald i antallet af tilfælde, hvor de demensramte udøver voldelig adfærd over for personalet. Antallet af "voldstilmælde" over for personalet var i forvejen ikke højt, men det er faldet yderligere i løbet af undersøgelsesperioden.

Det er kendetegnende, at de magtanvendelsessituationer, der trods alt stadig opstår, hyppigst forekommer i forbindelse med hygiejnesituationer. Her oplever personalet, at de stadig af hensyn til overholdelse af omsorgsplikten ind imellem kan være nødsaget til at anvende magt (oftest fastholdelse) for at få gennemført den nødvendige pleje.

Og personalet oplever, at det her ikke altid kan lykkes at undgå magtanvendelsessituationerne - selv med de bedste intentioner om anvendelse af en socialpædagogisk tilgang. Men det er værd at lægge mærke til, at personalet selv oplever at have flyttet sig meget holdningsmæssigt i forløbet i forhold til accepten af magtanvendelse. Undersøgelsen viser, at personalet har fået en markant lavere tærskel for, hvornår det kan være acceptabelt at anvende magt.

Det har været en del af undervisningsforløbet at introducere og give støtte til at indføre anvendelse af forebyggende tiltag - herunder specifikt med udgangspunkt i socialpædagogiske metoder. Der er i undersøgelserne målt på og spurgt til omfanget af anvendelse af forebyggelse og socialpædagogiske metoder. Omfanget af personalets forebyggelse voksede fra før-undersøgelsen til undersøgelsen lige efter gennemførelse af undervisningen i socialpædagogiske metoder. Til gengæld er der tale om et mindre fald i omfang af såvel forebyggelse som anvendelse af socialpædagogiske metoder fra dette tidspunkt og frem til et halvt år efter. Så meget som 85 % af personalet angiver dog et halvt år efter, at de har anvendt socialpædagogiske metoder i forskelligt omfang.

At der er tale om et fald i forebyggelse og brugen af socialpædagogiske metoder ved målingen et halvt år efter, kan umiddelbart forekomme overraskende, men er en naturlig følge af den positive spiral, som arbejdet med de demensramte er kommet ind i for personalet. Undersøgelsen viser, at brugen af de socialpædagogiske metoder har ført til, at mange af de demensramte i et vist omfang har ændret adfærd, er blevet roligere og mere trygge ved personalet, og at der dermed opstår færre situationer, hvor det er nødvendigt at sætte ind med særlige tiltag eller afledninger.

Effekten af indførelse af de socialpædagogiske metoder varierer som oven for nævnt mellem de syv leverandører fra syv forskellige kommuner. Mønsteret i denne variation er undersøgt for forskellige baggrundsvariable, herunder for kommunestørrelse. Hvor der i før-målingen kunne konstateres en variation i omfanget af magtanvendelse i forhold til kommunestørrelser, er denne variation udlignet i målingen et halvt år efter. Der kan således ikke et halvt år efter projektet er afsluttet konstateres nogen forskel i niveauet for magtanvendelse mellem større og mindre bysamfund.

Faldet i omfanget af magtanvendelse er gældende for både inde-grupper og ude-grupper, men det er markant, at der er en niveau-forskel mellem ude- og inde-grupper, og at der samlet anvendes mere magt i inde-grupperne. Dette hænger naturligt sammen med, at antallet af demensramte, og særligt de sværest demensramte, er langt størst i inde-grupperne, og at personalet her, derfor alt andet lige oftere kommer ud for potentielle konfliktsituationer.

Forskellene mellem de syv leverandører i effekten af indsatsen med at indføre socialpædagogiske metoder og dermed niveauet for omfang af magtanvendelse hænger som ovenfor nævnt ikke sammen med kommunestørrelser. Derimod har undersøgelsen vist,

at der er en vis sammenhæng mellem resultaterne et halvt år efter kursusforløbet - altså forankringen af indsatsen - og den indsats og de generelle vilkår, der har været omkring implementeringen. Der er identificeret tre overordnede forhold, som vurderes at være helt essentielle for en succesfuld implementering og for en forankring af resultaterne. Det drejer sig om:

- ledelsesmæssig fokus og ledelsesmæssig "kvalitet"
- personalets åbenhed i forhold til at adoptere nye metoder og nye holdninger
- organisatoriske rammer - herunder sikring af understøttende foranstaltninger til implementeringsforløbet

Det kan konstateres, at i de leverandørorganisationer, hvor der har været mest fokus på ovenstående forhold, er der opnået den største effekt, og her er der ligeledes mest markant igangsat foranstaltninger til sikring af udbredelse af metodernes anvendelse.

I dokumentationsarbejdet er der hos de syv leverandører og hos de syv kommuners myndigheder efterspurgt opgørelser over indberetning af magtanvendelsestilfælde. Der foreligger imidlertid kun systematiske opgørelser over indberetninger i én af de deltagende kommuner, og det er det generelle billede i øvrigt, at der ikke systematisk sker indberetning af magtanvendelsestilfælde.

Dette er ikke det samme som at man ikke tager magtanvendelsestilfældene alvorligt. Selv om der således ikke konsekvent udfyldes indberetninger ved forekomsten af magtanvendelsestilfælde, bliver der ifølge personalet - på baggrund af konstateringen af magtanvendelsestilfældene - specielt i de mere alvorlige tilfælde ofte igangsat udarbejdelse af handleplaner med henblik på at undgå magtanvendelsen fremover. Men dette sker altså ikke i sammenhæng med en formel indberetning. Implementeringen af loven på området omkring indberetninger må på den baggrund siges ikke at være fuldt gennemført i de deltagende kommuner.

2.3 Anbefalinger

På baggrund af de entydigt positive resultater af forløbet anbefales det, at der lokalt systematisk igangsættes initiativer med henblik på at opnå fokus på dette område, med henblik på at sikre, at leverandører overalt i landet gennemfører undervisning i anvendelse af socialpædagogiske metoder for det plejepersonale, der arbejder med demensramte.

Det skal understreges, at gennemførelse af undervisningsforløb i sig selv ikke er nok. Det er nødvendigt at koble undervisningen sammen med en systematisk implementeringsproces, hvor der er fokus på en række understøttende foranstaltninger. Herunder ledelsesmæssig fokus (i alle ledelseslag) og skabelse af de optimale organisatoriske rammer for at gennemføre implementeringen. Desuden skabelse af et læringsmiljø hos personalet og en understøttelse af forankringen af det etiske værdigrundlag, der nødvendigvis må være udgangspunktet for dette vigtige arbejde med demensramte.

Endelig kan det anbefales, at de enkelte kommunale myndighedsfunktioner understøtter implementeringen og hjælper med til forståelse af hele problemområdet ved mere aktivt og synligt at understøtte leverandørerne af plejeydelser med tilbud om hjælp til regelfortolkning, udarbejdelse af lettilgængeligt vejledningsmateriale og måske dialog med ledelsen på leverandørniveau om deciderede undervisningstilbud i forhold til det udførende personale.

3 Resultat af de samlede kvantitative undersøgelser

3.1 Spørgeskemaundersøgelser

Der er som nævnt gennemført spørgeskemaundersøgelser i situationen før kursusforløbet, på tidspunktet lige efter undervisningsforløbet og endelig et halvt år efter undervisningsforløbet.

Det første spørgeskema bestod af 17 spørgsmål vedrørende

- kendskab til demens,
- hyppighed af magtanvendelse og forebyggelse heraf,
- accept af magtanvendelse,
- hyppighed af vold og voldslignende situationer og forebyggelse heraf,
- kendskab til lovgivning og vejledninger vedrørende magtanvendelse.

Spørgeskema 2 og 3 bestod af 21 spørgsmål, det vil sige fire spørgsmål flere end i førundersøgelsen. De nye spørgsmål vedrørte medarbejdernes anvendelse af socialpædagogiske metoder siden afslutningen på kompetenceudviklingsforløbet. Besvarelsene giver et billede af medarbejdernes oplevelser i arbejdet med demensramte, og specifikt de dilemma-situationer, der kan opstå, når der opstår konflikt mellem omsorgspligten og bestemmelserne om anvendelse af magt.

Det gælder generelt for spørgsmålene, at besvarelsene i det første spørgeskema (før-perioden) omhandlede magtanvendelse og vold/voldslignende situationer, der er sket i det forløbne år før starten på kurset ”Socialpædagogisk praksis i omsorg for personer med demens”.

Besvarelsene på det andet spørgeskema (efter-perioden) omhandlede magtanvendelse og vold/voldslignende situationer, der er sket fra situationen før kurset til umiddelbart efter afslutningen på kurset.

Endelig omhandlede besvarelsene på det tredje spørgeskema (et halvt år efter-perioden) magtanvendelse og vold/voldslignende situationer, der er sket i de efterfølgende seks måneder siden afslutningen på kurset ”Socialpædagogisk praksis i omsorg for personer med demens”. Alle spørgsmål er relateret til demensramte borgere.

Nogle af spørgsmålene omhandlede magtanvendelse og vold i konkrete situationer. Disse er forklaret i Tabel 3.1.

Tabel 3.1

Situationer	Eksempler
Hygiejnesituationer	tandbørstning, toiletbesøg, af- og påklædning, vask og pleje, skift af bleer og bind
Måltider	modstand mod indtagelse af mad og væske, indtagelse af dårlig mad
Senge- og hviletider	uoverensstemmelser om hviletidspunkter
Gåture	gåture på upassende tidspunkter
Transport	modstand mod ud- og hjemtransport
Hjælpemidler	modstand mod at bruge hjælpemidler såsom kørestol eller sengelift
Personale	usikkerhed omkring vagtskifte, usikkerhed ved personaleændringer
Samvær med andre	aggressivitet ved ophold i fællesrum
Medicin	modstand mod indtagelse af medicin

Undersøgelsen har ført til oparbejdelse af et meget omfattende datamateriale, som giver et fyldestgørende og dybdegående billede af anvendelsen af magt, forsøg på at undgå magtanvendelse og holdning til magtanvendelse.

Fra projektets start deltog i alt 170 medarbejdere i undersøgelsen - 94 medarbejdere fra ude-grupper og 76 medarbejdere fra inde-grupper. 30 medarbejdere er udgået af undersøgelsen, idet de enten har skiftet job, har været fraværende på flere af undervisningsdagene, er gået på barsel eller er sygemeldt.

Antallet af medarbejdere, som de enkelte plejeenheder har udvalgt til at deltage i projektet, varierer ligeledes fra ca. 15 deltagere til over 30 deltagere.

Der er ikke en lige fordeling mellem personale fra inde- og ude-grupperes deltagelse mellem plejeenhederne. Hos nogle leverandører er antallet af deltagere fra inde-grupper større end ude-grupper, mens det omvendte er tilfældet hos andre plejeenheder. Det afspejler den prioritering, som den enkelte plejeenhed har fulgt og er ikke udtryk for fordelingen mellem inde- og ude-personale i kommunerne.

Endelig skal det bemærkes, at deltagerne fra en af plejeenhederne kommer fra en selv-ejende institution, der har en driftsoverenskomst med kommunen. Betingelserne hos denne plejeenhed er atypisk i forhold til betingelserne i de øvrige, idet der i institutionens inde-gruppe ikke er tale om faste beboere, men om borgere der er ”indlagt” på institutionen i en begrænset periode, blandt andet med henblik på udredning og igangsættelse af eventuel behandling, hvorfor borgerne ikke kan følges på samme måde som

hos de øvrige plejeenheder. Tilsvarende er medarbejderne i ude-gruppen udelukkende tilknyttet ældre-boliger i nærområdet, hvilket heller ikke gør sig gældende for den typiske organisering af hjemmeplejen hos de øvrige plejeenheder.

På trods af dette har evaluatoren vurderet, at resultaterne fra medarbejderne i den selv-ejende institution bør indgå i undersøgelsens samlede datamateriale, idet besvarelsen af spørgeskemaet relaterer sig til operationelle handlinger, som i den forbindelse tilnærmelsesvis er uafhængige af den organisatoriske ramme. Derimod vil tolkningen af resultatet netop skulle indtænkes i den organisatoriske ramme, hvorfor det i høj grad er relevant at holde sig dette for øje ved sammenligninger mellem plejeenhederne.

Nedenfor er hovedresultaterne af undersøgelsen trukket frem. Resultaterne er baseret på samtlige deltagere i undersøgelsen.

Det skal bemærkes, at før-undersøgelsen omhandlede det foregående års hændelser, efter-undersøgelsen omhandlede perioden fra starten af uddannelsesforløbet til umiddelbart efter afslutningen på uddannelsesforløbet, mens et halvt år efter-undersøgelsen omhandlede perioden fra afslutningen på uddannelsesforløbet og 6 måneder frem.

Der er i formuleringen af spørgsmålene taget højde for forskellen i periodelængde, idet der spørges bredt til omfanget med svarkategorierne aldrig, sjældent, jævnligt og ofte. Men det kan ikke udelukkes, at de forskellige periodelængder alligevel kan have en indflydelse på resultatet af undersøgelsen.

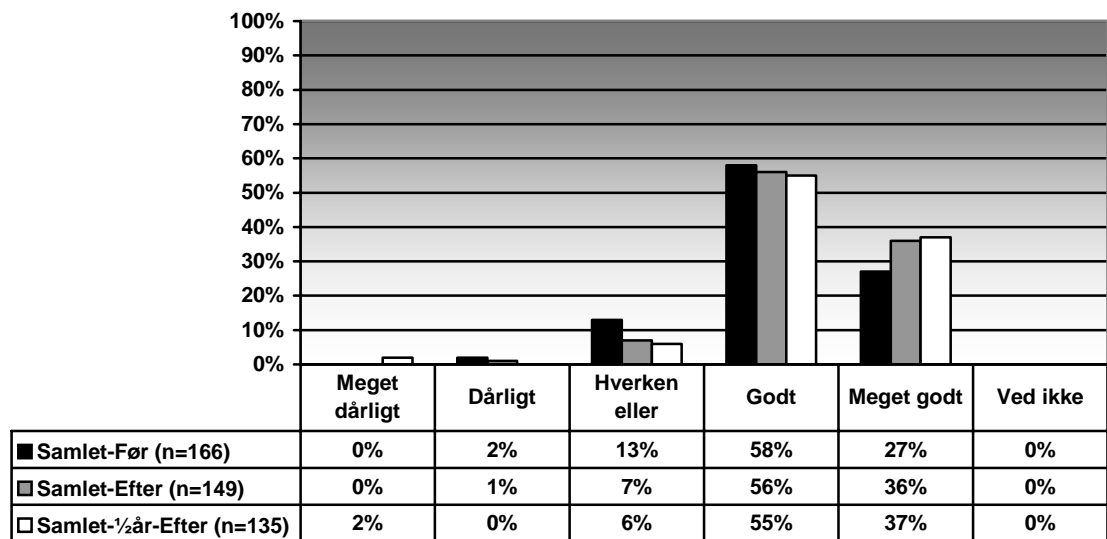
Endelig skal det bemærkes, at der er spurgt både til de situationer hvor personalet anvender magt overfor de demensramte borgere (som betegnes magtanvendelse) og til de situationer hvor den demensramte forulemper personalet (som betegnes vold og volds-lignende situationer).

3.1.1 Resultater

3.1.1.1 Kendskab til demens

Personalet hos de syv leverandører af plejeydelser har vurderet deres overordnede kendskab til demens, demensramtes adfærd og baggrunden for demensramtes adfærd.

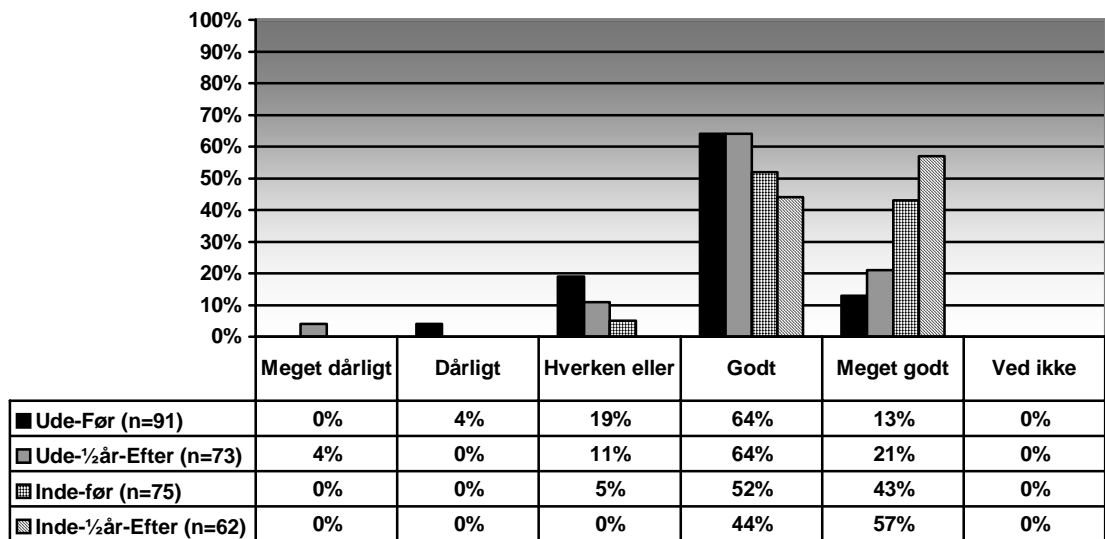
Figur 3.1 Overordnet kendskab til demens

I Figur 3.1 ses personalets vurdering af deres overordnede kendskab til demens. Samlet set vurderer personalet deres kendskab til demens som værende godt både før og efter kurset. Der ses dog en stigning i kendskabet til demens fra situationen før kurset til et halvt år efter kurset. Der er desuden sket en stigning i personalets kendskab til demensramtes *adfærd* og baggrunden herfor.

Som det ses i Figur 3.2 er der stor forskel på, hvor godt personalet i henholdsvis inde- og ude-grupper vurderer deres overordnede kendskab til demens. Således vurderer personalet i inde-grupper deres overordnede kendskab til demens på et signifikant højere niveau end personalet i ude-grupper (signifikansniveauet er i undersøgelsen sat til 10 % - om databehandlingsmetoder se bilag 1). Det samme er tilfældet for personalets kendskab til demensramtes *adfærd* og baggrunden herfor.

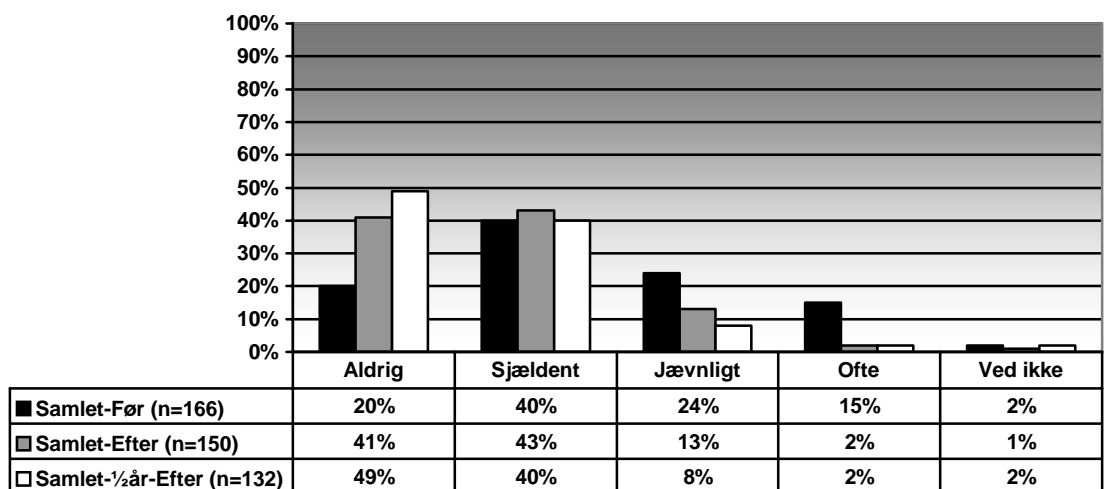
Figur 3.2 Overordnet kendskab til demens

3.1.1.2 Magtanvendelse

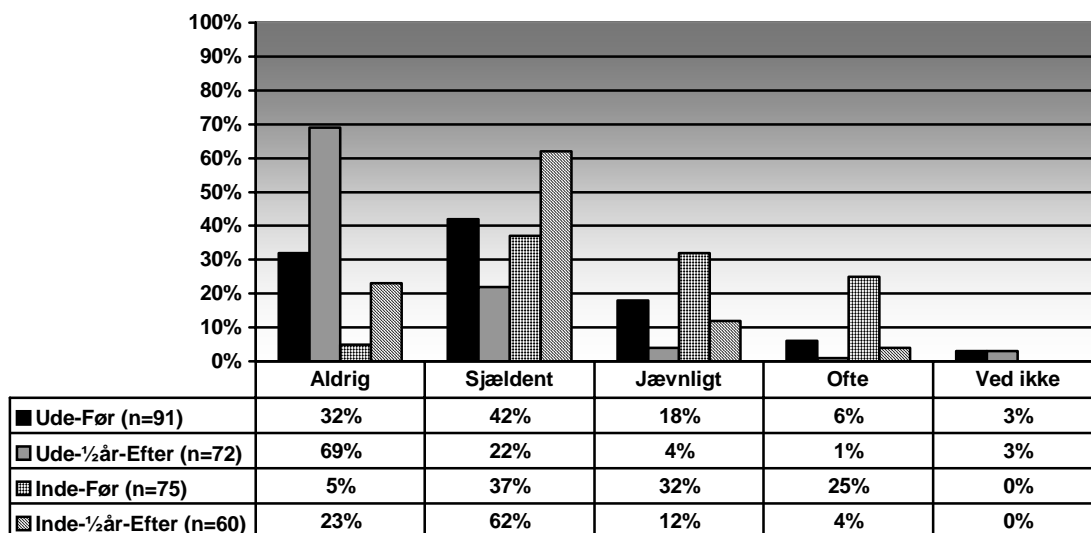
I Figur 3.3 ses hvor ofte personalet har været i situationer, hvor det har været nødvendigt at anvende magt overfor demensramte borgere. Der ses et signifikant fald i hyppigheden af magtanvendelse fra situationen før kurset til et halvt år efter kurset. Således har 39 % af personalet jævnligt eller ofte anvendt magt i situationer før kurset, mens dette er tilfældet for 10 % af personalet et halvt år efter kurset.

Figur 3.3 Omfang af magtanvendelse

Både personalet i ude- og inde-grupper anvender signifikant mindre magt end før kurset, hvilket ses i Figur 3.4, der viser hyppigheden af magtanvendelse i de to grupper. Det fremgår også af figuren, at der oftere anvendes magt i inde-grupper end i ude-grupper.

Figur 3.4 Omfang af magtanvendelse

Personalet hos én af de deltagende plejeenheder anvender et halvt år efter kurset stadig høj grad af magt over for demensramte borgere – mens to af de deltagende plejeenheder har et meget lavt niveau for magtanvendelse sammenlignet med gennemsnittet for de syv plejeenheder.

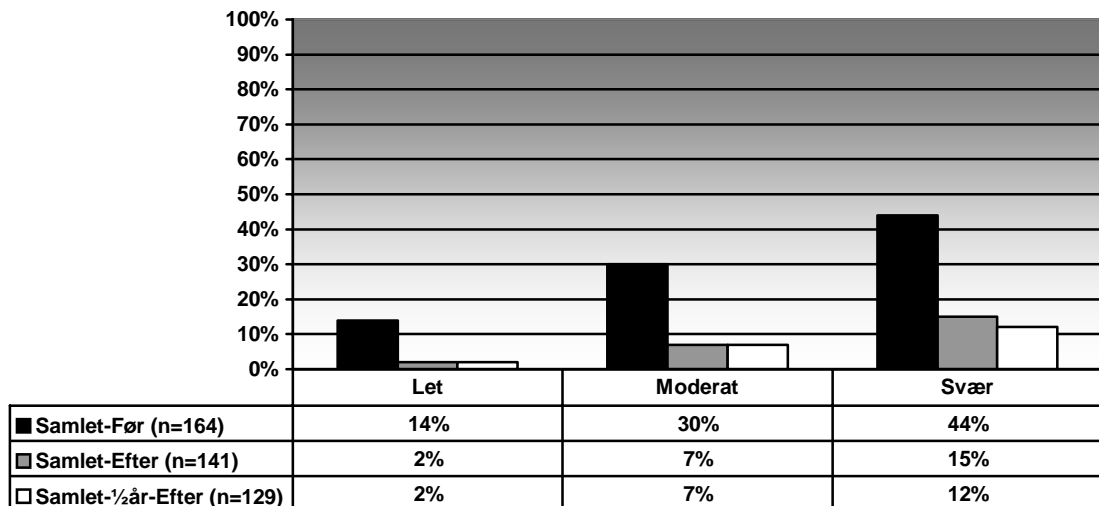
Betragter man plejeenhederne gruppevis efter kommunestørrelse var der i førundersøgelsen signifikant forskel på niveauet af magtanvendelse i henholdsvis små kommuner, mellemstore kommuner og store kommuner. Det højeste niveau af magtanvendelse fandtes i de små kommuner, mens det laveste niveau af magtanvendelse var i de mellemstore kommuner. Et halvt år efter er der ingen signifikant forskel på magtanvendelsesniveauet for de tre kommunestørrelser.

3.1.1.3 Magtanvendelse – demensgrader

Personalet har vurderet, hvor ofte det har været nødvendigt at anvende magt overfor borgere med forskellige grader af demens, henholdsvis let, moderat og svær demens.

I Figur 3.5 ses, hvor stor en andel af personalet, der jævnligt eller ofte anvender magt overfor henholdsvis let, moderat og svært demensramte. Som det ses, er der sket et markant fald i hyppigheden af magtanvendelse overfor alle grader af demens. Det fremgår også, at hyppigheden af magtanvendelse stiger med graden af demens.

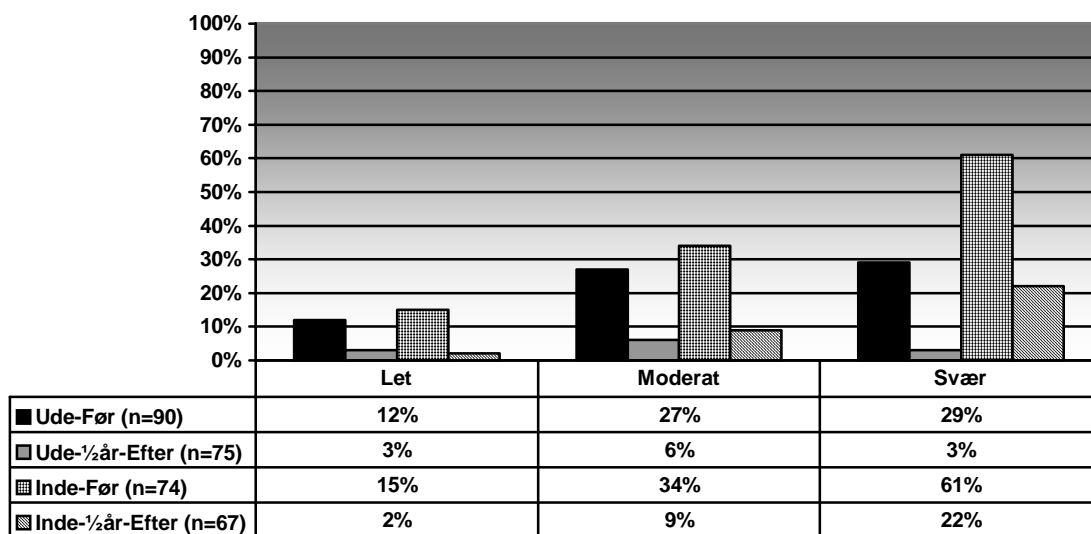
Figur 3.5 Magtanvendelse jævnligt eller ofte fordelt på demensgrader¹

Figur 3.6 viser, at faldet i hyppigheden af magtanvendelse er sket både i ude- og i inde-grupper. Der er en generel tendens til, at der oftere anvendes magt overfor demensramte i inde-grupper end i ude-grupper. Forskellen er dog kun statistisk signifikant i forhold til moderat og svært demensramte.

¹ Det skal bemærkes at procentdelene ikke summer til 100, dels fordi der er tale om tre forskellige spørgsmål og dels fordi kategorierne "aldrig" og "sjældent" er udeladt.

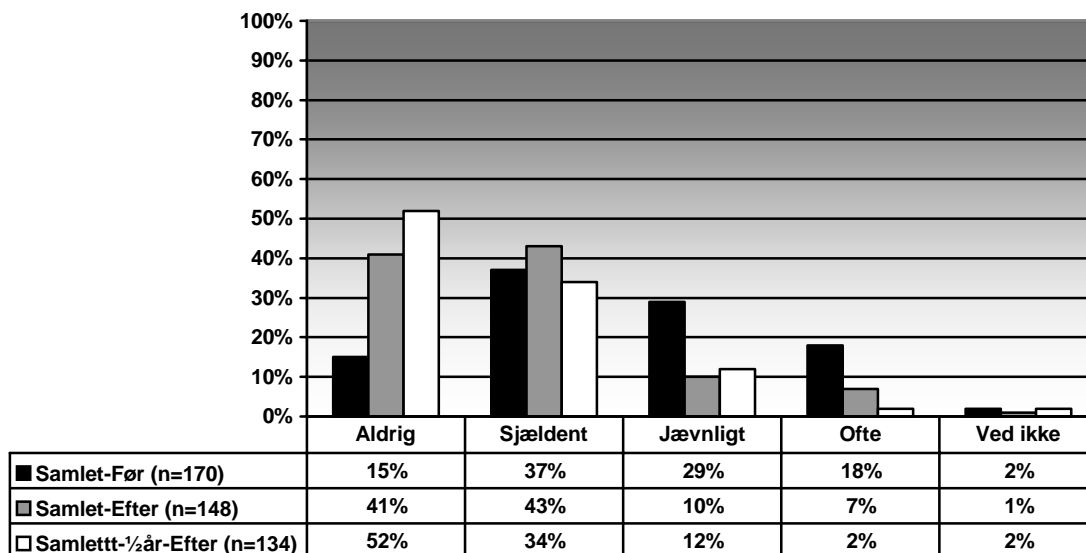
Figur 3.6 Magtanvendelse jævnligt eller ofte fordelt på demensgrader²

3.1.1.4 Magtanvendelse – konkrete situationer

Personalet har vurderet, hvor ofte de har været nødt til at anvende magt i en række konkrete situationer.

Figur 3.7 Omfanget af magtanvendelse i hygiejnesituationer

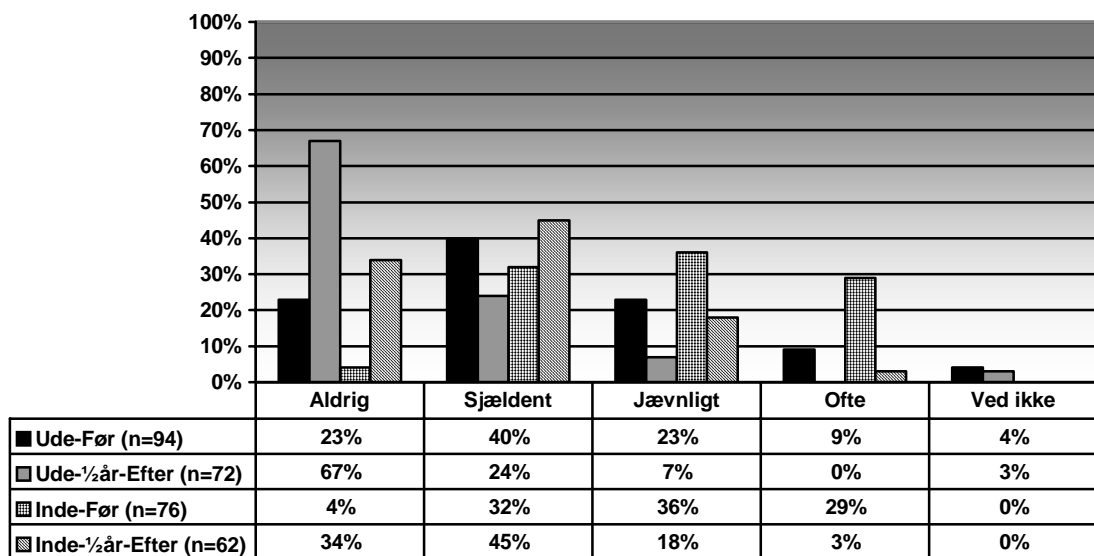

² Det skal bemærkes at procentdelene ikke summer til 100, dels fordi der er tale om tre forskellige spørgsmål og dels fordi kategorierne "aldrig" og "sjældent" er udeladt.

Af Figur 3.7 fremgår det, hvor ofte der er blevet anvendt magt i hygiejnesituationer. Der ses et betydeligt fald i hyppigheden af magtanvendelse fra situationen før kurset til et halvt år efter kurset. Således har 47 % af personalet jævnligt eller ofte anvendt magt i hygiejnesituationer før kurset, mens dette er tilfældet for 14 % af personalet et halvt år efter kurset.

Figur 3.8 viser omfanget af magtanvendelse i hygiejnesituationer i henholdsvis inde- og ude-grupper. Det fremgår, at der er sket et fald i hyppigheden af magtanvendelse i begge grupper. Der ses også en forskel i omfanget af magtanvendelse grupperne imellem. Således anvender 21 % af personalet i inde-grupper jævnligt eller ofte magt i hygiejnesituationer et halvt år efter kurset, mens 7 % i ude-grupper anvender magt jævnligt eller ofte et halvt år efter kurset.

Figur 3.8 Omfanget af magtanvendelse i hygiejnesituationer

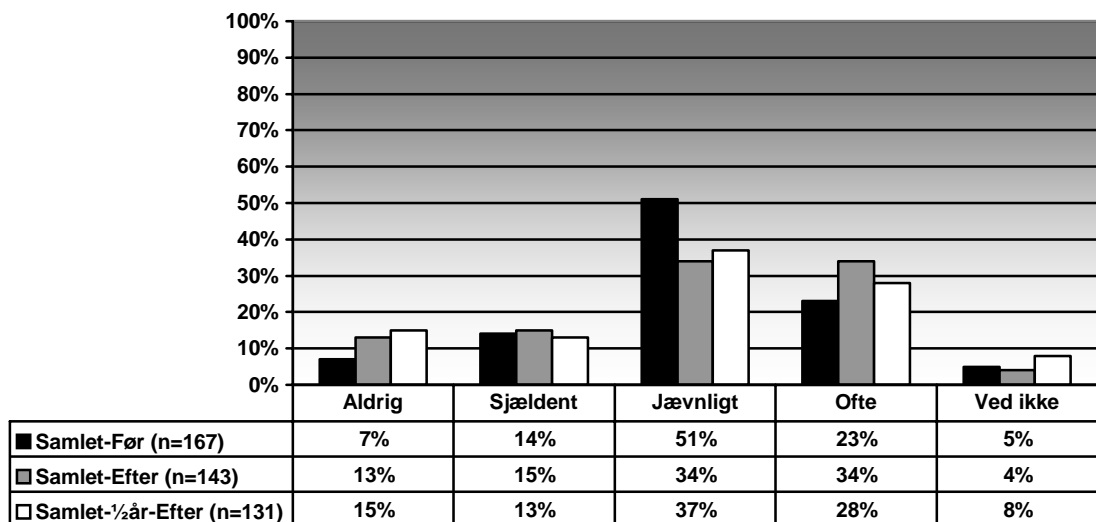
Også i de øvrige situationer (måltider, senge-/hviletider, gåture, transport, hjælpemidler, personale, samvær med andre og medicin) er omfanget af magtanvendelse faldet signifikant i både inde- og ude-grupper.

Der er en tendens til, at personalet i inde-grupper lidt oftere anvender magt end personalet i ude-grupper. Forskellen er dog kun signifikant i forbindelse med hygiejne og samvær med andre.

3.1.1.5 Magtanvendelse – forebyggelse

I arbejdet med demensramte er det nogle gange muligt at forebygge eller aflede i stedet for at anvende magt overfor den demensramte. Personalet er blevet bedt om at vurdere, hvor ofte det er lykkedes dem i en række konkrete situationer. Spørgsmålet og svarene herpå skal ses i sammenhæng med det næste spørgsmål om anvendelse af socialpædagogiske metoder. Således kan forebyggelsen netop foregå ved inddragelse af socialpædagogiske metoder, og det er vurderingen, at denne sammenhæng har influeret på svarene på nærværende spørgsmål, hvilket blev bekræftet ved de gennemførte fokusgruppeinterviews.

Figur 3.9 Forebyggelse af magtanvendelse i hygiejnesituationer

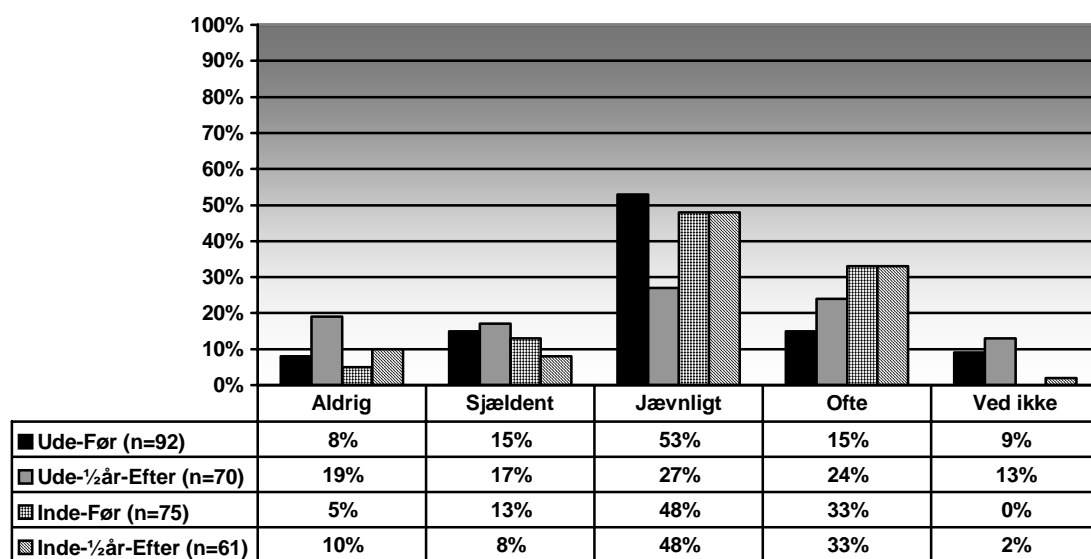

Figur 3.9 viser hyppigheden af forebyggelse af magtanvendelse i hygiejnesituationer. Det ses, at der er sket en lille stigning fra før kurset til et halvt år efter kurset for personale, der *ofte* forebygger magtanvendelse og samtidig en mindre stigning for personale, der *aldrig* forebygger magtanvendelse.

Samlet set er tendensen dog (når kategorierne ”jævnligt” og ”ofte” slås sammen), at omfanget af forebyggelse af magtanvendelse falder lidt. Som nævnt hænger dette formentlig sammen med, at der er kommet en bevidstliggørelse om, at det, man foretager sig, i virkeligheden er anvendelse af socialpædagogiske metoder, samt at personalet arbejder sundhedsfremmende på en sådan måde, at antallet af konfliktsituationer rent faktisk er mindre, idet den generelle situation omkring borgeren er bedre og fører til en ændret adfærd i positiv retning hos de demensramte. Der er dog ikke tale om en statistisk signifikant ændring i niveauet for forebyggende aktivitet.

Den samme tendens finder man for ude-grupper i Figur 3.10, som viser hyppigheden af forebyggelse i hygiejnesituationer for henholdsvis ude- og inde-grupper. For inde-grupper er der ikke nogen ændring i forhold til, hvor mange der jævnligt eller ofte forebygges. Samlet forebygges der oftere i hygiejnesituationer i inde-grupper end i ude-grupper.

Figur 3.10 Forebyggelse af magtanvendelse i hygiejnesituationer

Generelt har der ikke været signifikante ændringer i omfanget af forebyggelse af magtanvendelse fra før kurset til et halvt år efter kurset i de konkrete situationer (måltider, senge- og hviletider, gåture, hjælpemidler, transport, personale, samvær med andre og medicin - figur er ikke vist). Der er dog en tendens til at en større andel af personalet ofte forebygger magt samtidig med, at en større andel af personalet aldrig forebygger magt et halvt år efter kurset end før kurset, hvilket formentlig hænger sammen med, at personalet er blevet mere bevidste om, hvorvidt en given indsats er forebyggende eller ej.

Der er desuden en generel tendens til, at personalet i inde-grupper forebygger meget oftere end personalet i ude-grupper. Forskellen er dog ikke signifikant i forbindelse med transport.

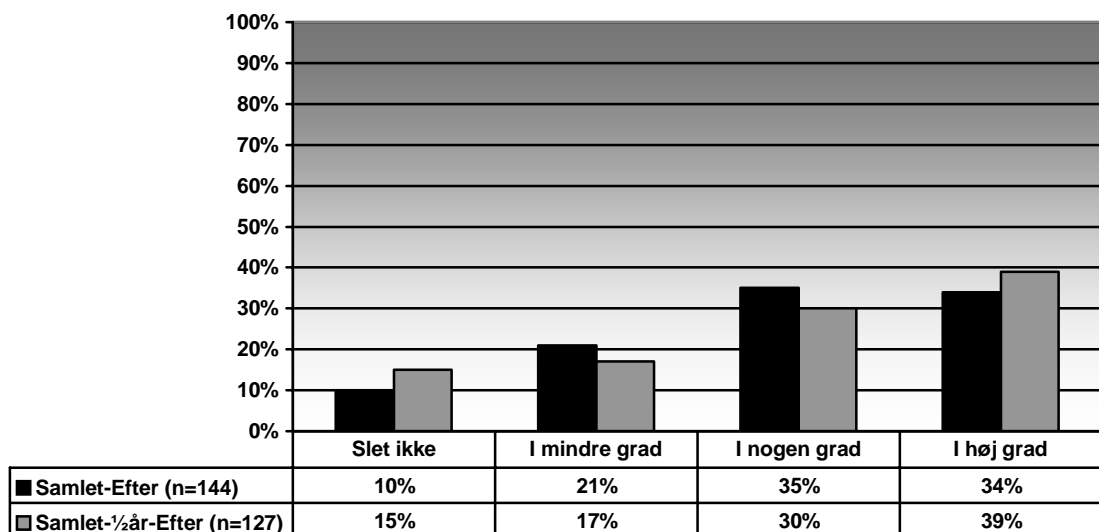
3.1.1.6 Anvendelse af socialpædagogiske metoder til forebyggelse af magt

Personalet har vurderet i hvor høj grad de har anvendt socialpædagogiske metoder til at undgå at udføre handlinger mod den demensramtes vilje. Spørgsmålet indgår kun i forhold til perioden fra starten af kurset til umiddelbart efter kurset (lige-efter) og perioden fra umiddelbart efter kurset til et halvt år efter kurset (et halvt år efter). Det er således ikke muligt at sammenligne med perioden før kurset.

Spørgsmålet dækker over den forståelse af socialpædagogikken og socialpædagogiske metoder, som kurset har haft som formål at præsentere for kursusdeltagerne.

Det fremgår af Figur 3.11, at i alt 85% af personalet i forskellige grader har anvendt socialpædagogiske metoder til at forebygge magtanvendelse siden afslutningen på kurset (et halvt år efter), hvilket ca. svarer til niveauet fra starten til afslutningen på kurset (efter). Personalet i inde-grupper har i signifikant højere grad end personalet i ude-grupper anvendt socialpædagogiske metoder til at forebygge magtanvendelse.

Figur 3.11 Anvendelse af socialpædagogiske metoder til at undgå magt.

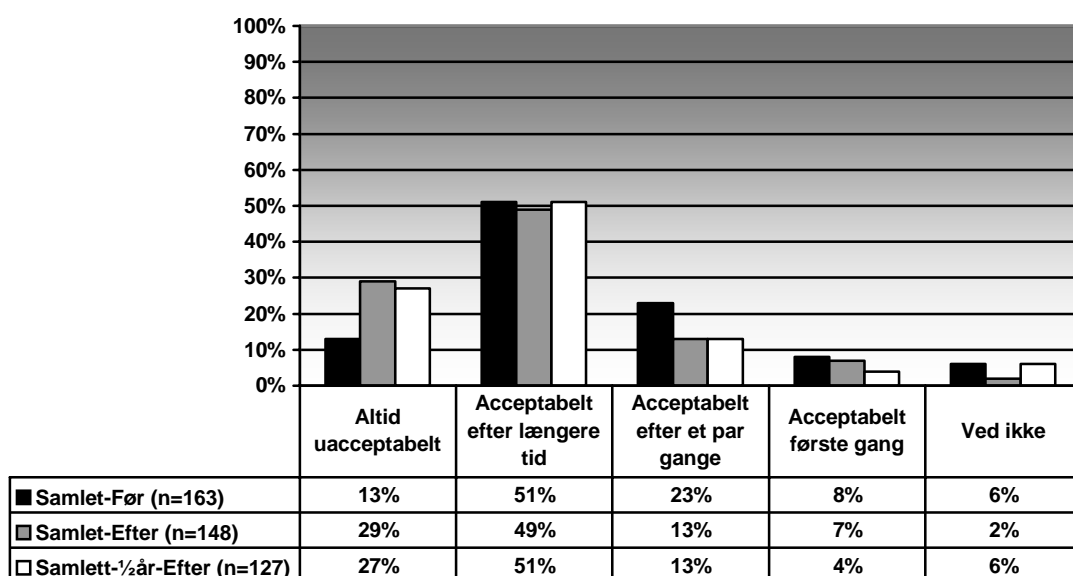

3.1.1.7 Magtanvendelse – acceptabilitet

Personalet har tilkendegivet, hvornår de synes, det er acceptabelt at anvende magt i forskellige konkrete situationer

Figur 3.12 viser, hvornår personalet finder det acceptabelt at anvende magt i hygiejnesituationer. Der er sket et signifikant fald i graden af acceptabilitet fra før kurset til et halvt år efter kurset. Således mener 17 % af personalet ved undersøgelsen ½ år efter, at det er acceptabelt at anvende magt i hygiejnesituationer første gang situationen sker, eller når situationen er sket et par gange, sammenlignet med 31 % af personalet før kurset. Både personalet i ude- og inde-grupper finder det et halvt år efter kurset signifikant mindre acceptabelt at anvende magt i hygiejnesituationer, end de gjorde før kurset.

Figur 3.12 Acceptabilitet af magtanvendelse i hygiejnesituationer

Også i de resterende situationer (måltider, senge- og hviletider, gåture, transport, hjælpemidler, personale, samvær med andre og medicin) er der sket et fald i graden af acceptabilitet fra før kurset til umiddelbart efter kurset, mest markant i inde-grupper. Faldet er dog ikke statistisk signifikant i forbindelse med gåture.

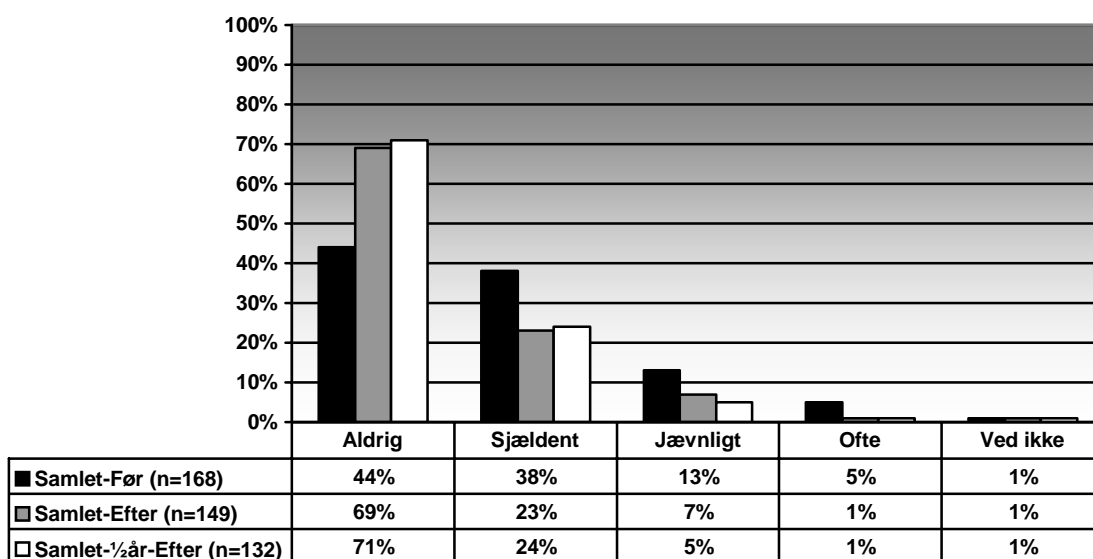
Generelt finder personalet i ude-grupper det mere acceptabelt at anvende magt end personalet i inde-grupper, hvilket formodentlig hænger sammen med, at personalet i ude-grupper ikke i samme omfang som personalet i inde-grupper befinder sig i situationer hvor magtanvendelse kan komme på tale. Forskellen er dog ikke signifikant i forbindelse med hygiejne, gåture, hjælpemidler, samvær med andre og medicin.

3.1.1.8 Vold og voldslignende situationer

Ovenfor er der redegjort for de situationer, hvor personalet af og til føler sig nødsaget til at anvende magt for at kunne gennemføre plejeindsatsen ud fra et ønske om at leve op til omsorgsforpligtelsen. I nogle af de situationer, der opstår i samværet med specielt de sværest demensramte, kan der desuden ske det, at de demensramte bliver voldsomme og slår ud efter eller på anden måde fysisk forulemper plejepersonalet. Disse situationer er i det følgende kaldt vold og voldslignende situationer. Personalet har vurderet, hvor ofte de har været udsat for vold eller voldslignende situationer. Her er der altså tale om situationer, hvor den demensramte reagerer voldsomt og hvor dette udmønter sig i episoder, hvor personalet forulempes på den ene eller anden måde.

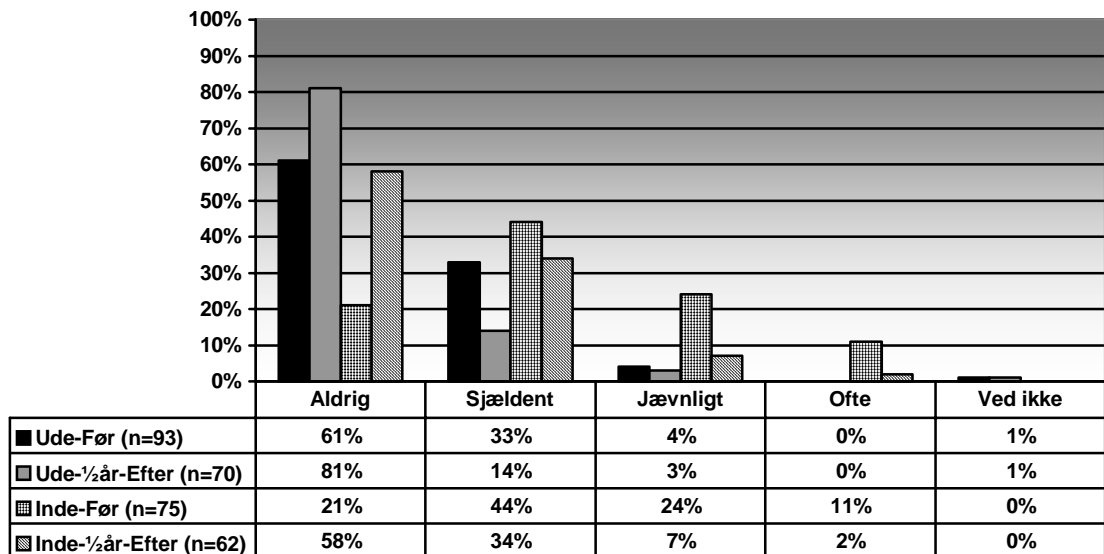
Generelt er antallet af denne type konfliktsituationer ikke særligt stort, og volden er, når den forekommer, knyttet til enkeltstående meget dårlige og meget svært demensramte borgere, der måske oven i købet har andre (psykiatriske) diagnoser.

Figur 3.13 Omfanget af vold og voldslignende situationer

Figur 3.13 illustrerer, at der har været et signifikant fald i hyppigheden af vold og voldslignende situationer i situationen fra før kurset til et halvt år efter kurset. Således er 6 % af personalet jævnligt eller ofte udsat for vold et halvt år efter kurset sammenlignet med 18 % af personalet før kurset.

Figur 3.14 Omfanget af vold og voldslignende situationer

Figur 3.14 ses det, at faldet i hyppigheden af vold forekommer både i ude- og inde-grupper. Figuren viser også, at personalet i inde-grupper er mere udsat for vold og voldslignende situationer end personalet i ude-grupper.

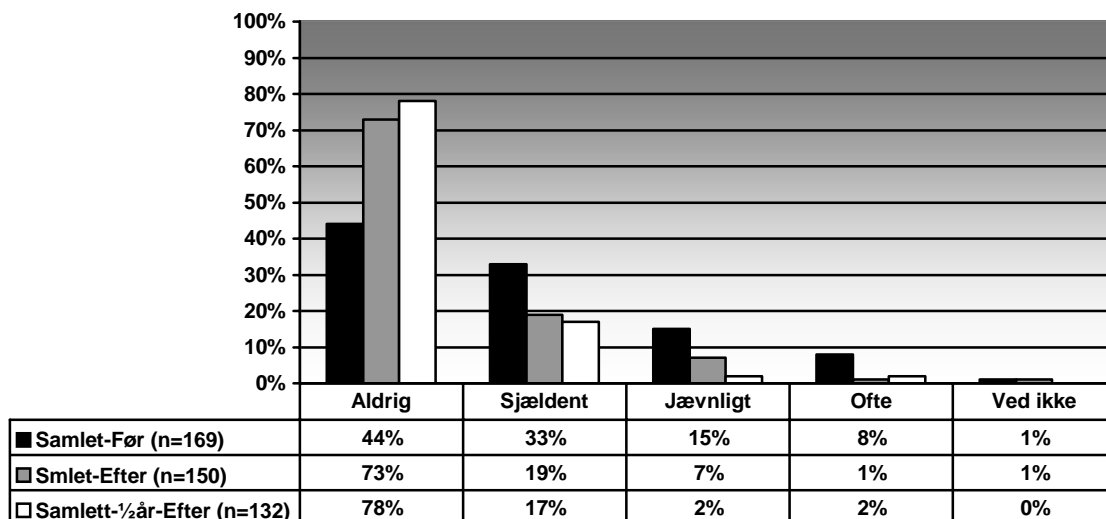
Betragter man leverandørerne gruppevis efter kommunestørrelse var der i før-undersøgelsen signifikant forskel på niveauet af vold og voldslignende situationer i henholdsvis små kommuner, mellemstore kommuner og store kommuner. Det højeste niveau af magtanvendelse fandtes i de små kommuner, mens det laveste niveau af magtanvendelse var i den største kommune. Et halvt år efter er der ingen signifikant forskel på niveauet af vold og voldslignende situationer for de tre kommunestørrelser.

3.1.1.9 Vold – konkrete situationer

Personalet har vurderet hvor ofte de har været udsat for vold eller voldslignende situationer i en række konkrete situationer.

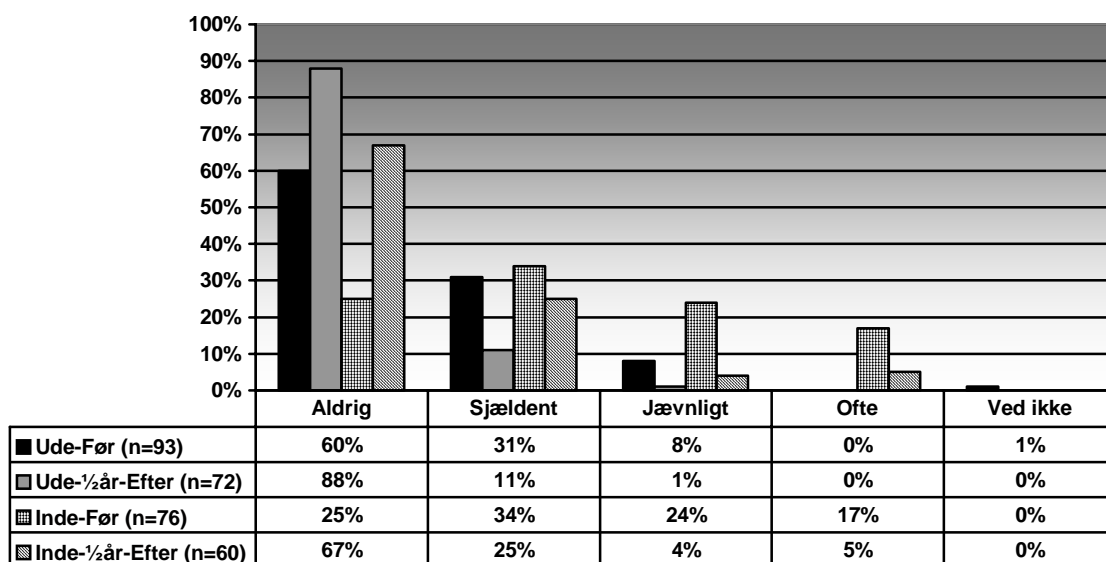
I Figur 3.15 illustreres hvor ofte personalet har været udsat for vold i hygiejnesituationer. Der ses et signifikant fald i omfanget af vold fra situationen før kurset til et halvt år efter kurset. Således har 4 % af personalet jævnligt eller ofte været udsat for vold eller voldslignende situationer et halvt år efter kurset sammenlignet med 23 % af personalet før kurset.

Figur 3.15 Omfanget af vold i forbindelse med hygiejnesituationer

Som det fremgår af Figur 3.16 er der sket et markant fald i omfanget af vold i både inde- og ude-grupper i hygiejnesituationer. Det fremgår desuden, at personalet i inde-grupper er oftere udsat for vold og voldslignende situationer i forbindelse med hygiejne end personalet i ude-grupper.

Figur 3.16 Omfanget af vold i forbindelse med hygiejnesituationer

Mellem 98 % og 100 % af personalet er aldrig eller sjældent udsat for vold i forbindelse med måltider, senge- og hviletider, gåture, transport, hjælpemidler, personale, samvær med andre og medicin (ikke vist i figur). Personalet er samlet set signifikant mindre udsat for vold et halvt år efter kurset end før kurset. Der er en generel tendens til at personalet i inde-grupper oftere er udsat for vold end personalet i ude-grupper i disse situationer. Forskellen er dog ikke signifikant i forbindelse med måltider, gåture, hjælpemidler og medicin.

3.1.1.10 Vold – forebyggelse

Ligesom det nogle gange er muligt at forebygge eller aflede i stedet for at anvende magt overfor den demensramte, er det også muligt at forebygge eller aflede vold og voldslignende situationer. Personalet er blevet bedt om at vurdere, hvor ofte det er lykkedes dem i en række konkrete situationer. Spørgsmålet skal ses i sammenhæng med det næste spørgsmål om anvendelse af socialpædagogiske metoder. Således kan forebyggelsen netop foregå ved inddragelse af socialpædagogiske metoder, og det er vurderingen, at denne sammenhæng har influeret på svarene på nærværende spørgsmål, hvilket blev bekræftet ved de gennemførte fokusgruppeinterviews.

Generelt er der sket et lille fald i hyppigheden af forebyggelse af vold. Ændringen er dog kun signifikant i forhold til senge- og hviletider og hjælpemidler. Således forebygger mellem 41 % og 54 % af personalet ofte eller jævnligt vold og voldslignende situationer et halvt år efter kurset.

Der er en generel tendens til at vold og voldslignende situationer oftere forebygges af personalet i inde-grupper end personalet i ude-grupper.

Det skal bemærkes, at en stor andel af personalet i ude-grupper før kurset har svaret ”ved ikke” i forhold til samtlige situationer. Dette er stadig tilfældet i forbindelse med hjælpemidler, personale og transport.

Den generelle tendens til fald i forebyggelsen hænger også her naturligt sammen med, at der som en del af den positive spiral er sket et reelt fald i antallet af potentielle voldssituationer.

3.1.1.11 Anvendelse af socialpædagogiske metoder til forebyggelse af vold

Personalet har vurderet i hvor høj grad de siden starten på kurset har anvendt socialpædagogiske metoder til at undgå vold og voldslignende situationer.

Spørgsmålet indgår kun i forhold til perioden fra starten af kurset til umiddelbart efter kurset (lige-efter) og perioden fra umiddelbart efter kurset til et halvt år efter kurset (et halvt år efter). Det er således ikke muligt at sammenligne med perioden før kurset.

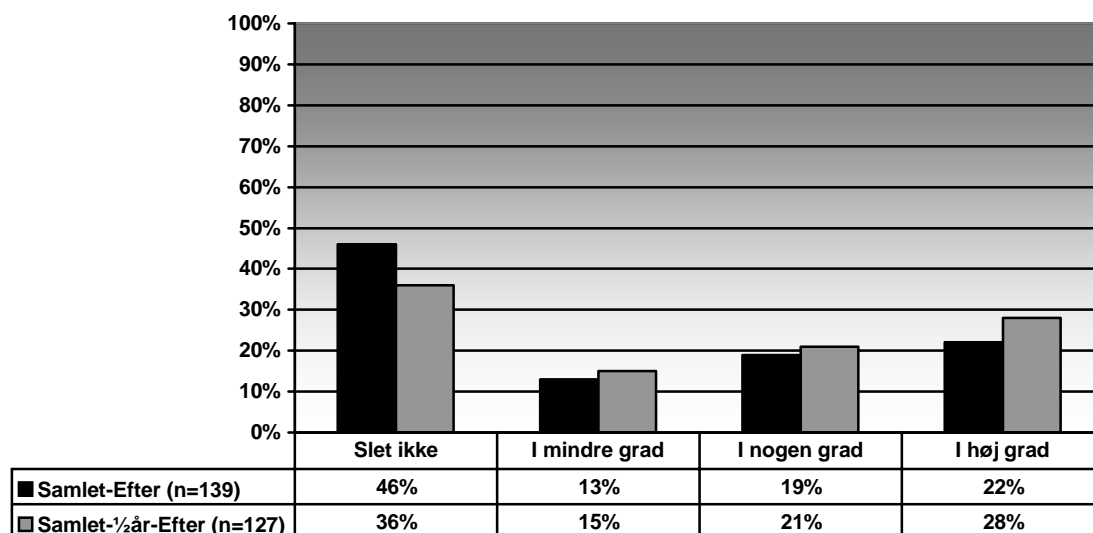
Spørgsmålet dækker over den forståelse af socialpædagogikken og socialpædagogiske metoder, som kurset har haft som formål at præsentere for kursusdeltagerne. Der er ikke tale om en liste med konkrete værktøjer eller tiltag, men snarere om en åben og kreativ og empatisk tilgang til opgaveløsningen.

Det fremgår af Figur 3.17, at 64 % af personalet har anvendt socialpædagogiske metoder til at forebygge vold siden afslutningen på kurset (et halvt år efter), sammenlignet med 54 % fra starten af kurset til umiddelbart efter. Der er således tale om, at personalet i højere grad anvender de socialpædagogiske metoder. Ændringen hænger sammen med, at personalet i inde-grupper i signifikant højere grad anvender socialpædagogiske metoder til at forebygge vold et halvt år efter kurset i forhold til umiddelbart efter kurset.

Det forhold at trods alt kun cirka 2/3 af personalet anvender socialpædagogiske metoder til at forebygge vold eller voldslignende situationer kunne umiddelbart forekomme problematisk, men det hænger tydeligt sammen med - jf. ovenfor - at volden kun forekommer i få tilfælde, og at det således for meget personale ikke har været nødvendigt at sætte ind med metoderne.

Personalet i inde-grupper har naturligt nok (set i sammenhæng med det relativt større antal potentielle tilfælde) i markant højere grad end personalet i ude-grupper anvendt socialpædagogiske metoder til at forebygge vold og voldslignende situationer.

Figur 3.17 Anvendelse af socialpædagogiske metoder til at undgå vold siden starten på kurset.

Personalet hos en enkelt leverandør anvender i højere grad socialpædagogiske metoder til forebyggelse af vold og voldslignende situationer end de øvrige leverandører.

3.1.1.12 Kendskab til lovgivning og lign.

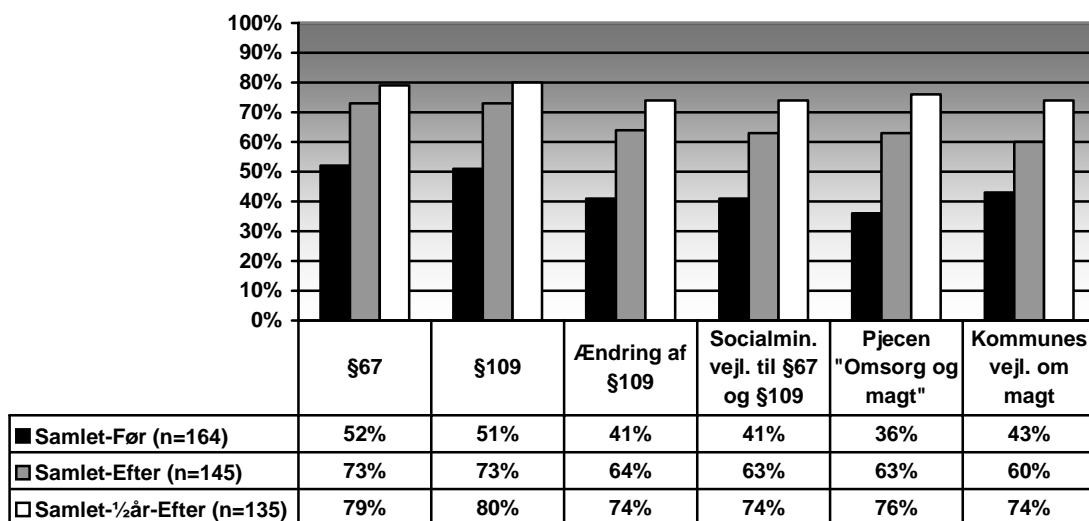
Personalet har tilkendegivet omfanget af deres kendskab til følgende lovgivning, regelsæt og retningslinier på området:

- Servicelovens § 67 a (Omsorgspligten)
- Servicelovens kapitel 21, §§ 109 a-f (Bestemmelser om magtanvendelse)
- Lovændring i 2003 af servicelovens kapitel 21
- Socialministeriets vejledning til bestemmelserne om magtanvendelse og andre indgreb i Selvbestemmelsesretten efter servicelovens §§ 67 a og 109 a-f
- Styrelsen for Social Service's informationspjece "Omsorg og magt - om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten"
- Egne interne vejledninger og instruktioner i forhold til magtanvendelse (plejeenheden eller den kommunale myndigheds).

Figur 3.18 viser hvor stor en andel af personalet, der enten har læst den pågældende lovgivning og vejledning eller har kendskab til indholdet. Det fremgår, at kendskabet til samtlige lovgivninger og vejledninger er steget signifikant siden før kurset. Det signifikant forøgede kendskab gælder både for personalet i ude-grupper og personalet i

inde-grupper, men dog mest markant for ude-grupper. Personalet i inde-grupper har signifikant større kendskab til samtlige vejledninger og retningslinier end personalet i ude-grupper.

Figur 3.18 Kendskab til lovgivning, retningslinier og lign. for magtanvendelse (samlet)³

Det forbedrede kendskab til lovgivning etc. skyldes ikke direkte undervisningen, idet dette ikke indgår i kursusforløbet. Der må således være sket en udvidelse af kendskabet i forbindelse med det daglige arbejde hos den pågældende plejeenhed og i forbindelse med den generelle forøgede fokus på området.

3.1.2 Sammenfatning af spørgeskemaundersøgelserne

Det kan konstateres, at der er en meget tydelig effekt af anvendelsen af socialpædagogiske metoder. Hos alle de syv plejeenheder viser resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen, at omfanget af magtanvendelse og omfanget af voldstilfælde samlet er faldet. Det kan ligeledes konstateres, at personalet har indarbejdet forebyggelse og anvendelse af socialpædagogiske metoder i den plejefaglige indsats og i deres omgang med de demensramte borgere. Tendensen er som nævnt klar for alle de omfattede plejeenheder, men der kan konstateres betydelige variationer mellem plejeenhederne.

³ Tallene i tabellen summer ikke til 100%, da der kun er tale om to ud af 4 svarmuligheder, nemlig andelen af personalet der enten har læst den pågældende lovgivning og vejledning eller har kendskab til indholdet.

Der konstateres i spørgeskemaundersøgelserne samtidig med faldet i antal af magtanvendelsestilfælde og voldsepisoder en vigende tendens i omfanget af forebyggelse og anvendelse af socialpædagogiske metoder, når niveauet herfor lige før og lige efter undervisningen sammenlignes med niveauet et halvt år efter.

Dette kan tolkes således, at anvendelsen af forebyggelse og brugen af socialpædagogiske metoder har igangsat en ændring i adfærdsmønstre hos de demensramte borgere, der i sig selv medfører færre konfliktsituationer og potentielle magtanvendelsessituationer. Dermed er der i mindre omfang behov for at forebygge mv. Der er igangsat en udvikling med udgangspunkt i anvendelsen af de socialpædagogiske metoder, der kan betegnes som en positiv spiral: Anvendelsen af metoderne har, ud over den umiddelbare undgåelse af magtanvendelsessituationer, også den effekt, at de demensramte bliver mere rolige og trygge ved personalet, og dermed opstår der fremover færre potentielle konfliktsituationer, hvorved behovet for at sætte ind med forebyggende foranstaltninger mindskes.

Det er særdeles markant, at der forekommer meget forskellige resultater mellem inde-grupper og ude-grupper. Det er naturligt, at udfordringer i forhold til demensramte borgere vil være størst i inde-grupper, hvor antallet og koncentrationen af demensramte er størst, og dette afspejles da også i resultaterne. For det første forekommer som udgangspunkt de fleste magtanvendelsestilfælde i inde-grupper, og for det andet ser det (som en konsekvens heraf) ud til, at anvendelse af forebyggelse og socialpædagogiske metoder også er mest udbredt i inde-grupper.

3.2 Dagbøger

Der er gennemført en dagbogsregistrering for 10 udvalgte demensramte borgere hos hver af de syv leverandører igennem hele undersøgelsesperioden - således i alt 70 dagbøger. Der er i alt udgået 20 borgere i løbet af registreringsperioden herunder 5 borgere i anden dagbogsperiode og 15 borgere i tredje dagbogsperiode (fortrinsvis på grund af dødsfald). Dagbogen er udfyldt af udvalgte medarbejdere i henholdsvis inde- og udegrupper. Den løbende registrering i dagbogen er sket hver 14. dag fra før-perioden til et halvt år efter kompetenceudviklingsforløbene er afsluttet.

Dagbøgerne bestod af 8 spørgsmål pr. 14. dags periode, som omhandlede henholdsvis omfanget af magtanvendelse, forebyggelse af magtanvendelse, omfanget af vold og voldslignende situationer samt forebyggelse af vold og voldslignende situationer. Svarene giver et billede af medarbejdernes oplevelser i arbejdet med den demensramte, og specifikt de dilemma-situationer, der kan opstå, når der opstår konflikt mellem omsorgspligten og bestemmelserne om anvendelse af magt.

Det gælder generelt for spørgsmålene, at besvarelserne omhandlede magtanvendelse og vold/voldslignende situationer, der er sket i de 14 dage, registreringen er foregået, og som var relateret til en bestemt demensramt borger. Nogle af spørgsmålene omhandlede magtanvendelse og vold i konkrete situationer. Disse er forklaret i nedenstående tabel.

Situationer	Eksempler
Hygiejnesituationer	tandbørstning, toiletbesøg, af- og påklædning, vask og pleje, skift af bleer og bind
Måltider	modstand mod indtagelse af mad og væske, indtagelse af dårlig mad
Senge- og hviletider	uoverensstemmelser om hviletidspunkter
Gåture	gåture på upassende tidspunkter
Transport	modstand mod ud- og hjemtransport
Hjælpemidler	modstand mod at bruge hjælpemidler såsom kørestol eller sengelift
Personale	usikkerhed omkring vagtskifte, usikkerhed ved personaleændringer
Samvær med andre	aggressivitet ved ophold i fællesrum
Medicin	modstand mod indtagelse af medicin

Nedenfor er hovedresultaterne af dagbogsundersøgelsen trukket frem.

Det skal bemærkes, at første dagbogsforløb foregik over 6 gange 14 dage og omhandlede perioden før og under uddannelsesforløbet, andet dagbogsforløb foregik over 7 gange 14 dage og omhandlede de første 3 måneder efter uddannelsesforløbet, mens

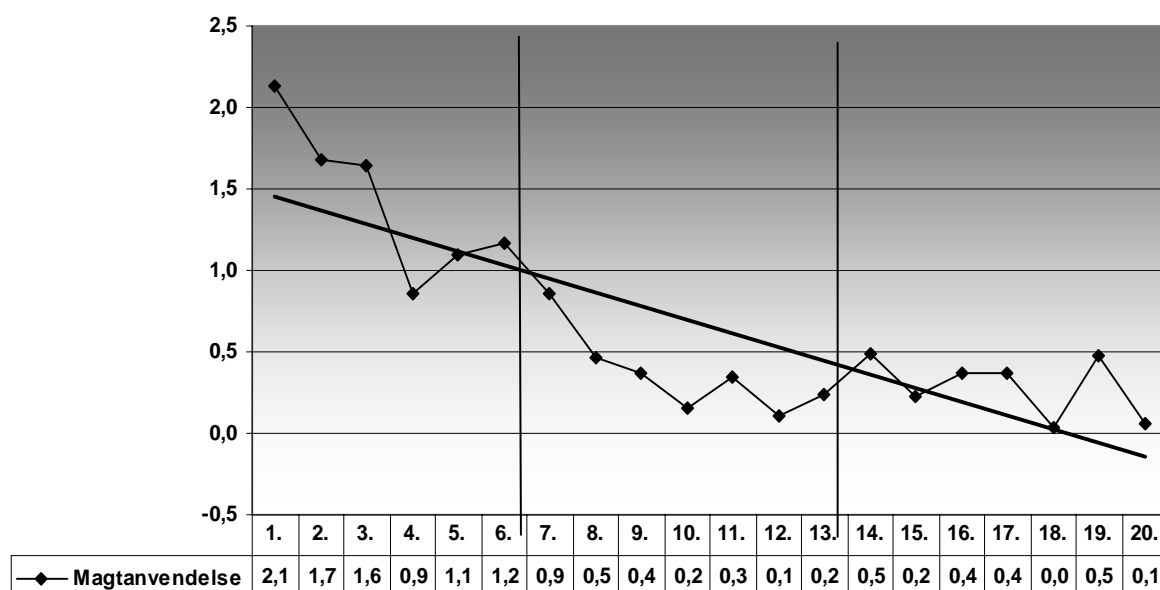
tredje dagbogsforløb foregik over 7 gange 14 dage og omhandlede perioden fra 3 måneder efter uddannelsesforløbet til et halvt år efter. Opdeling af dagbøgerne i de 3 perioder er foretaget ud fra praktiske hensyn.

3.2.1 Magtanvendelse

Personalet har angivet hvor mange gange de har været nødt til at anvende magt over for den pågældende borger i en periode på 14 dage, samt hvor mange gange de har forebygget magtanvendelse.

I Figur 3.19 ses udviklingen i den gennemsnitlige magtanvendelse i løbet af undersøgelsesperioden. I løbet af de første 14 dage (1. registrering) har der således i gennemsnit været anvendt magt 2,1 gange overfor hver af de 70 demensramte borgere. De lodrette streger angiver perioder for henholdsvis dagbog 1, 2 og 3 - men har ingen fortolkningsmæssig betydning.

Figur 3.19 Udviklingen i den gns. magtanvendelse

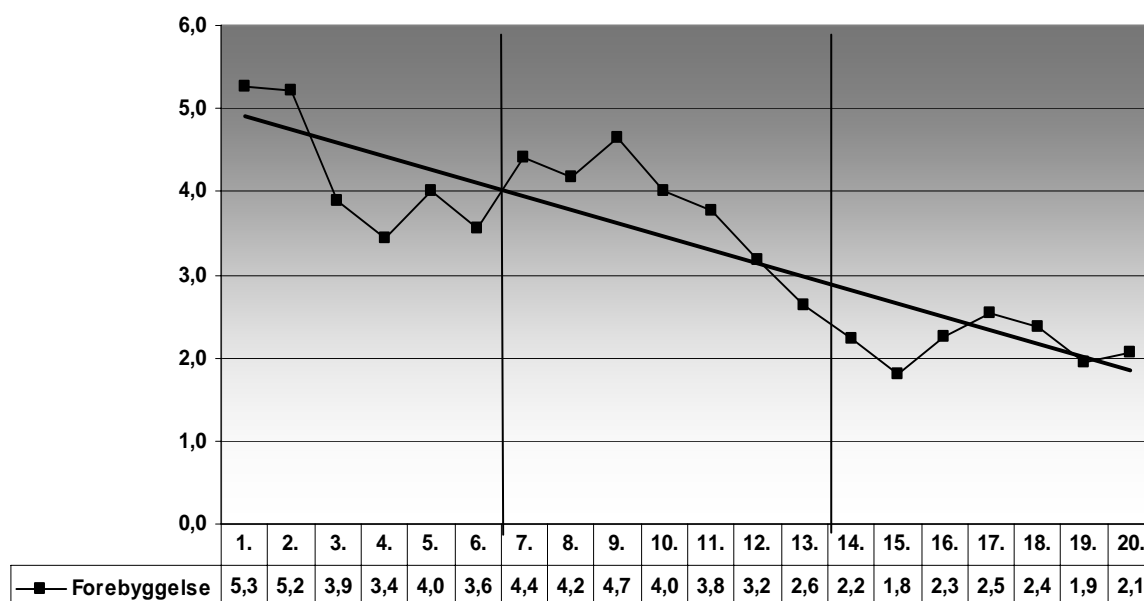

Det ses i Figur 3.19 at der er sket et fald i omfanget af magtanvendelse i løbet af dagbogsperioden. Således viser trendlinien (den ubrudte linie) en faldende tendens over hele dagbogsperioden, hvilket afspejler en tendens som ses hos samtlige syv leverandører.

Der bliver ikke anvendt magt overfor samtlige 70 borgere. Således omhandler magtanvendelsen 31 borgere i første dagbogsperiode, 15 borgere i anden dagbogsperiode, mens det i tredje dagbogsperiode kun drejer sig om 13 borgere. Betragter man gennemsnittet alene for de borgere, der anvendes magt overfor, vil gennemsnittet af magtanvendelse naturligt nok niveaumæssigt ligge højere. Således anvendes der i gennemsnit magt 3,3 gange overfor disse borgere i 1. registreringsperiode og 0,2 gange i 20. registreringsperiode. Men **udviklingen** i den gennemsnitlige magtanvendelse for disse borgere er stort set identisk med udviklingen for samtlige borgere: der er tale om et tydeligt fald hen over perioden.

Det er primært i forbindelse med hygiejnesituationer, at magtanvendelsen har fundet sted.

Figur 3.20 Udviklingen i den gns. forebyggelse af magtanvendelse

I Figur 3.20 ses udviklingen i den gennemsnitlige forebyggelse af magtanvendelse i løbet af undersøgelsesperioden. I løbet af de første 14 dage (1. registrering) er der således i gennemsnit blevet forebygget magtanvendelse 5,3 gange overfor hver af de 70 demensramte borgere. De lodrette streger angiver perioder for henholdsvis dagbog 1, 2 og 3.

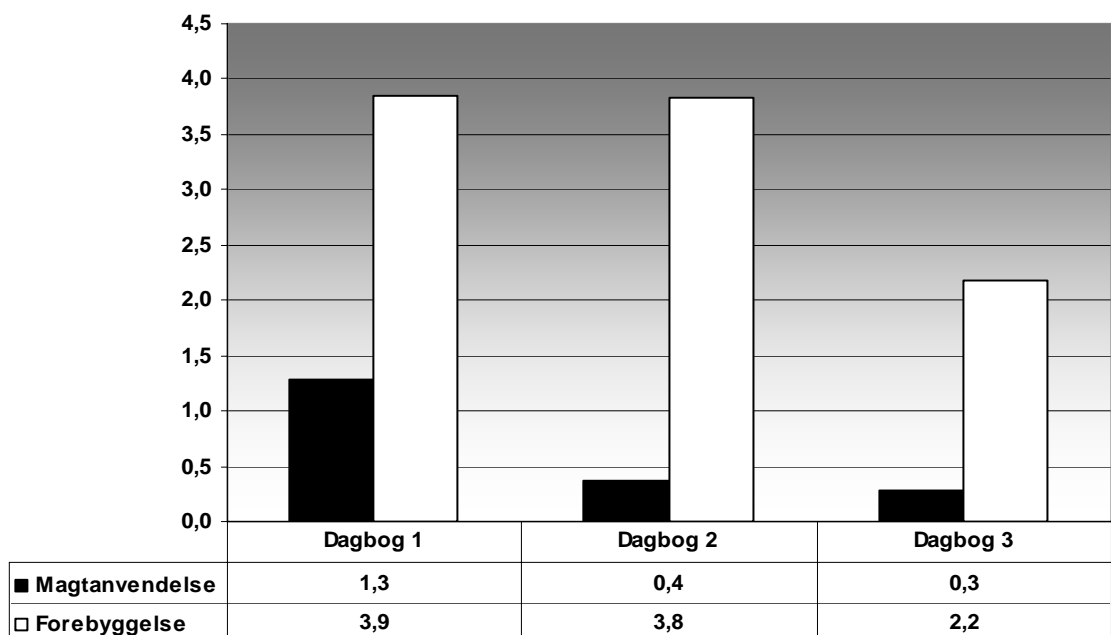
Forebyggelse af magtanvendelse er faldende igennem dagbogsforløbet. Således viser trendlinien en faldende tendens over hele dagbogsperioden. Hos én enkelt leverandør

har der dog samlet været en stigende forebyggelse af magtanvendelse i dagbogsforløbet. Desuden er niveauet af forebyggelse af magtanvendelse væsentlig højere hos én leverandør end hos de seks andre.

Det skal bemærkes, at forebyggelsen af magtanvendelse omhandler 45 borgere i første dagbogsperiode, 34 borgere i anden dagbogsperiode, mens det i tredje dagbogsperiode kun drejer sig om 21 borgere. Betragter man gennemsnittet alene for de borgere der forebygges magt overfor vil gennemsnittet af niveauet af forebyggelse naturligt nok være højere. Således forebygges magtanvendelse i gennemsnit 6,8 gange overfor disse borgere i 1. registreringsperiode og 3,5 gange i 20. registreringsperiode. Udviklingen i den gennemsnitlige forebyggelse af magtanvendelse for disse borgere er stort set identisk med udviklingen for samtlige borgere.

Magtanvendelse forebygges primært i forbindelse med hygiejne, måltider, senge- og hviletider samt medicin.

Figur 3.21 Gns. magtanvendelse og forebyggelse af magtanvendelse i dagbogsperiode 1, 2 og 3

Figur 3.21 viser den gennemsnitlige magtanvendelse og forebyggelse af magtanvendelse i henholdsvis dagbog 1, 2 og 3. I den første dagbog er den gennemsnitlige magtanvendelse over 14 dage således 1,3 gange for hver demensramt, mens der i gennemsnit forebygges magt 3,9 gange over 14 dage for hver demensramt. Omfanget af magtan-

vendelse har været faldende, hvis man betragter dagbogsperioderne samlet. Omfanget af forebyggelse af magtanvendelse har været stabilt fra første dagbog til anden dagbog, hvorefter der er et fald fra anden dagbog til tredje dagbog.

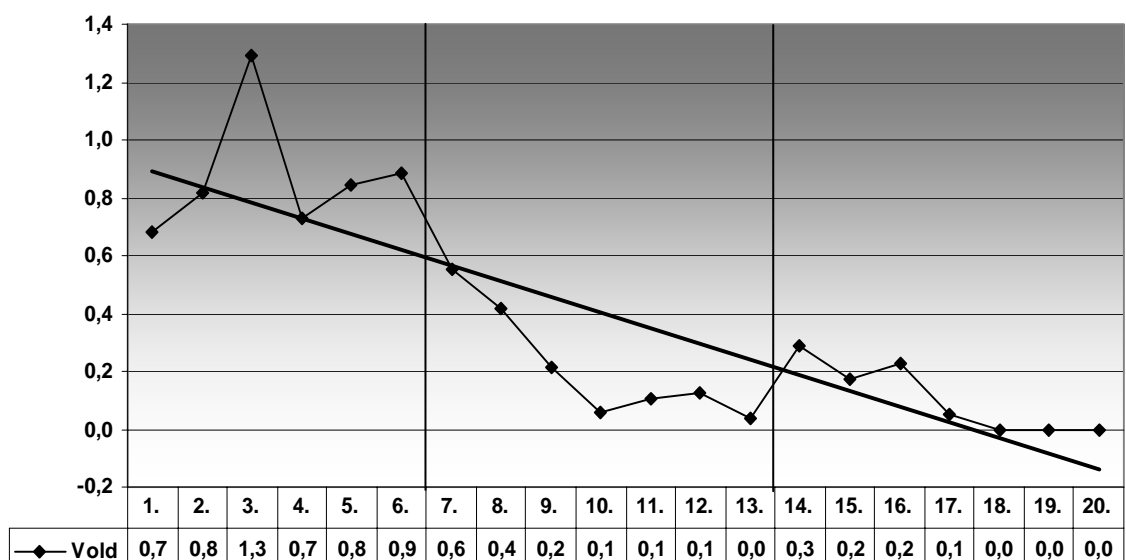
3.2.2 Vold og voldslignende situationer

Personalet har angivet hvor mange gange de har været udsat for vold eller voldslignende situationer over 14 dage, samt hvor mange gange de har forebygget vold og voldslignende situationer.

Figur 3.22 ses udviklingen i den gennemsnitlige vold og voldslignende situationer i løbet af undersøgelsesperioden. I løbet af de første 14 dage (1. registrering) har hver af de 70 medarbejdere, således i gennemsnit været udsat for vold eller voldslignende situationer 0,7 gange. De lodrette streger angiver perioder for henholdsvis dagbog 1, 2 og 3.

Det ses, at der er sket et fald i omfanget af vold i løbet af hele dagbogsperioden. Trendlinien (den ubrudte linie) viser således en faldende tendens over hele dagbogsperioden for alle leverandører samlet. Samme tendens findes hos hver enkelt af leverandørerne.

Figur 3.22 Udviklingen i den gns. vold og voldelige situationer

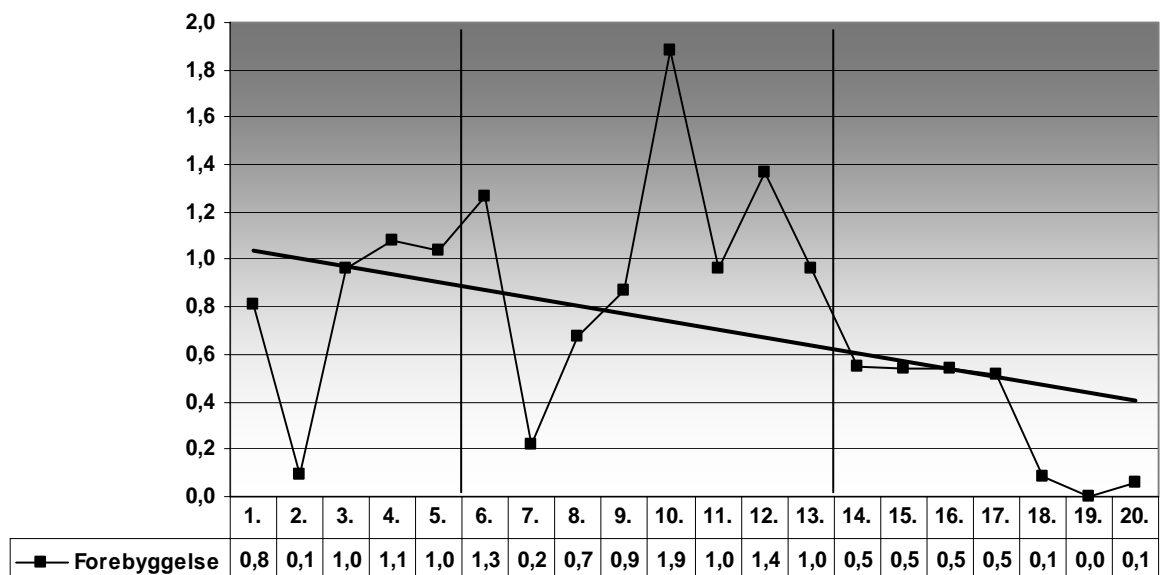

Det drejer sig om 16 borgere, som er voldelige overfor personalet i første dagbogsperiode, mens det kun drejer sig om 6 borger i anden og tredje periode. Betragter man gen-

nemsnittet alene for de borgere, der optræder voldeligt overfor personalet, vil gennemsnittet af niveauet for vold og voldslignende situationer også falde. Således er personalet i gennemsnit udsat for vold eller voldslignende situationer 3,0 gange fra disse borgere i 1. registreringsperiode og 0,0 gange i 20. registreringsperiode. Udviklingen i den gennemsnitlige vold og voldslignende situationer overfor personalet fra disse få borgere er stort set identisk med udviklingen for samtlige de borgere, som indgår i spørgeskemaundersøgelserne.

Det er primært i forbindelse med hygiejne og personale, at konfliktsituationerne har fundet sted.

Figur 3.23 Udviklingen i den gns. forebyggelse af vold og voldelige situationer

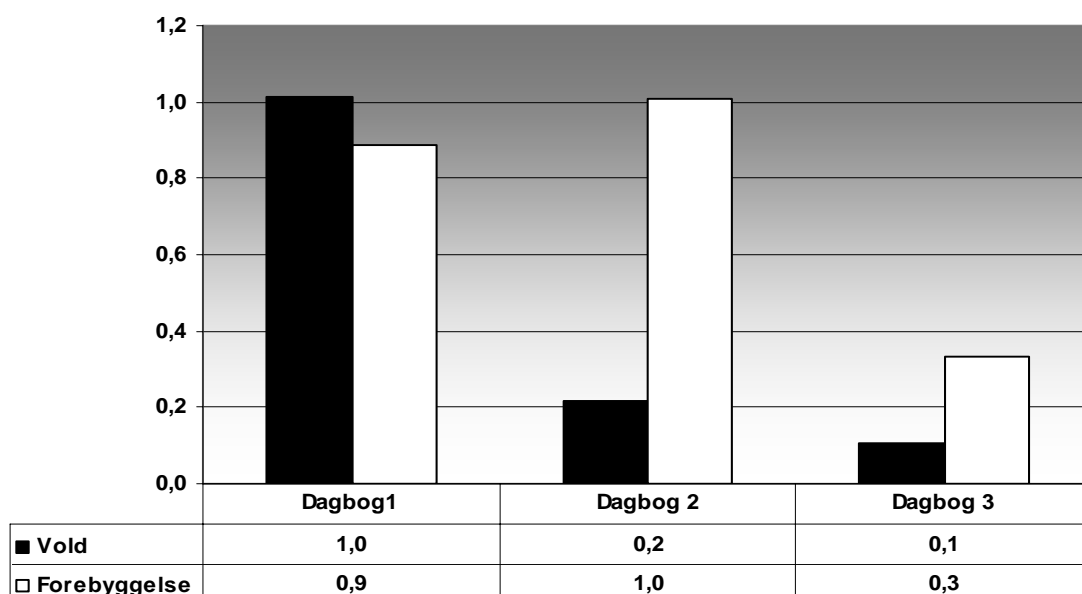
I Figur 3.23 ses udviklingen i forebyggelse af vold og voldslignende situationer i løbet af undersøgelsesperioden. I løbet af de første 14 dage (første registrering) har hver af de 70 medarbejdere, således i gennemsnit forebygget vold og voldslignende situationer 0,6 gange overfor hver af de 70 demente. De lodrette streger angiver perioder for henholdsvis dagbog 1, 2 og 3.

Trendlinien viser en faldende tendens over den samlede dagbogsperiode. I en enkelt kommune har der dog været en stigning i omfanget af forebyggelse af vold og voldslignende situationer i dagbogsperioden.

Det skal bemærkes, at forebyggelsen af vold og voldslignende situationer kun omhandler 18 borgere i første dagbogsperiode, 13 borgere i anden dagbogsperiode, mens det kun drejer sig om 9 borgere i tredje dagbogsperiode. Betragter man gennemsnittet alene for de borgere der forebygges vold overfor, vil gennemsnittet af niveauet for forebyggelse ligge højere. Således forebygger personalet i gennemsnit vold eller voldslignende situationer 2,1 gange overfor disse borgere i 1. registreringsperiode og 0,3 gange i 20. registreringsperiode. Udviklingen i den gennemsnitlige forebyggelse af vold og voldslignende situationer overfor disse borgere er stort set identisk med udviklingen for samtlige borgere.

Vold og voldslignende situationer forebygges primært i forbindelse med hygiejne og senge- og hviletider.

Figur 3.24 Gns. vold og forebyggelse af vold og voldelige situationer i dagbogsperiode 1, 2 og 3

Figur 3.24 viser det gennemsnitlige omfang af vold og voldslignende situationer, samt forebyggelse af vold og voldslignende situationer i henholdsvis dagbog 1, 2 og 3. I den første dagbog er den gennemsnitlige vold over 14 dage således 1,0 gange for hver demensramt, mens der i gennemsnit forebygges vold og voldslignende situationer 0,9 gange over 14 dage for hver demensramt. Der ses et fald i omfanget af vold og voldslignende situationer fra dagbog 1 til 2, mens forebyggelsen af vold og voldslignende situationer fra dagbog 1 til 2 stiger, hvorefter den falder.

3.2.3 Eksempler

Der er udvalgt tre dagbøger til at illustrere hvordan typiske forløb omkring magtanvendelse og anvendelse af de socialpædagogiske metoder har været, herunder hvordan den pågældende borger har ændret adfærd og hvorvidt medarbejderen har anvendt socialpædagogiske metoder.

De enkelte borgere har været anonymiseret via et nummersystem og evaluator har derfor ikke kendskab til personlige data for borgeren såsom køn, alder og lignende. I det følgende omtales de demensramte borgere som "han" og personalet som "hun".

3.2.3.1 Eksempel 1

Borgeren forstår ikke selv behovet for hvile og søvn, hvilket betyder, at han bliver overtræt og opkørt, hvis medarbejderne ikke formår at få ham i seng i ordentlig tid.

I den første dagbog forebygges/afledes der primært ved at tale om blomsterne på stuen, udsendelser i fjernsynet eller lignende samt pjatte og lave sjov. Det får borgeren i bedre humør, og det bliver lettere at få ham til at gå i seng.

I den anden dagbog anfører medarbejderen, at hun har afprøvet nogle af de nye teknikker og tilgange tillært via kursusforløbet. Det kommer imidlertid ikke til udtryk i antallet af registreringer af forebyggelse, ligesom der ikke gives konkrete eksempler på hvilke teknikker, der er tale om.

I den tredje dagbog beskriver medarbejderen, at hun er blevet mere bevidst om, at hun i perioden har benyttet sig af de nye redskaber og tilgange og giver som eksempel at hun afleder borgerens tanker når han vil forlade bofællesskabet.

Hyppigheden af magtanvendelse er faldet igennem dagbogsperioden på trods af, at borgeren er blevet fysisk dårligere og mere humørsvingende, og dermed også sværere at arbejde med. Man kunne derfor forvente, at registreringerne af forebyggelsen af magtanvendelse er steget i løbet af dagbogsperioden, men der er derimod tale om et fald.

Medarbejderen har givet udtryk for at have anvendt nogle af de nye metoder og redskaber, hvilket formodentlig har ført til, at borgeren rent faktisk har fået det bedre.

Som nævnt fremgår det som eksempel i den tredje dagbog, at medarbejderen afleder borgerens tanker når han vil forlade bofællesskabet, uagtet at dette ikke registreres som anvendt forebyggelse i dagbogen.

3.2.3.2 Eksempel 2

Borgeren vil ikke på toilettet og kan ikke længere fornemme, at han skal tisse. Der er tendens til urinvejsinfektion og meget tynd hud bagpå. Derfor er det vigtigt, at han ikke ligger for længe med en våd ble.

I den første dagbog forebygges/afledes borgeren ved at der bliver snakket om familie, møbler, håndarbejde, haven eller lignende. Der hænger desuden på vej til toilettet billeder af familie og tidligere hus på væggen, som der kan tales om. Der nævnes ikke noget om toiletbesøg før i sidste øjeblik.

I anden dagbog begynder personalet at anvende toiletstol i stuen, så borgeren ikke skal ud på badeværelset. Borgeren er også irriteret over, at der er to medarbejdere til at hjælpe. I løbet af den anden dagbogsperiode fordeler medarbejderne opgaven således, at den ene medarbejder snakker med og dermed afleder borgeren, mens den anden udfører plejen. Borgeren er blevet lidt mere samarbejdsvillig i løbet af anden dagbog og på gode dage har medarbejderne en snak med den demensramte om, at kroppen ikke længere kan hvad den har kunnet, hvilket gør borgeren mere åben over for hjælpen.

Medarbejderne afleder stadig borgeren ved at snakke om familie, haven og lignende, men begynder i løbet af den tredje dagbogsperiode også at tage hensyn til hvornår borgeren er mest modtagelig for hjælp. Generelt er plejesituationerne blevet roligere i løbet af den tredje dagbog, og mange situationer er undgået, hvor der ellers ville have været anvendt magt. Medarbejderen fremhæver, at magtanvendelse desværre ikke helt er elimineret på grund af overvejelser i forhold til omsorgssvigt.

Hyppigheden af magtanvendelse er faldet igennem dagbogsperioden og forebyggelsen af magtanvendelse er steget.

3.2.3.3 Eksempel 3

Borgeren føler ikke behov for at få skiftet ble, og han vil desuden helst blive på sin stue i forbindelse med måltider. Borgeren er vant til at gå i seng kl. 2, men bliver meget træt når tiden nærmer sig midnat. Det medfører, at han er dårlig til at samarbejde og bliver verbalt aggressiv, hvorfor medarbejderne forsøger at få ham tidligere i seng.

Bleskiftet håndteres ved at medarbejderen er meget konkret og direkte i sine instruktioner til borgeren. Hvor hun i første dagbog siger han "skal" på toilettet, beder hun ham om at gå med på toilettet senere i dagbogsperioden, for bedre at forebygge konflikter.

Borgeren vil helst spise for sig selv på sin stue, men medarbejderne vil gerne have, at han spiser i køkkenet. De giver ham valget mellem at spise i køkkenet eller sammen med alle de andre og så vælger han køkkenet. I løbet af den anden dagbog får han dog lov til at sidde på stuen sammen med en medarbejder. Hun holder ham med selskab, og på den måde spiser han mere.

I anden dagbog nævnes problemer med, at borgeren er vant til at komme i seng kl. 2, men at han bliver utrolig træt. Derfor forsøger medarbejderne at rykke tidspunktet et kvarter om dagen. Da han begynder at kigge på sit armbåndsur, stiller de det 1 time frem for at han skal tro at klokken er mange. Borgeren opdager dog at uret "går forkert" og de må stille det tilbage. I løbet af dagbogsperioden finder de et passende tidspunkt, hvor borgeren kan komme i seng. De siger stadig, at klokken nærmer sig 2, så han skal i seng. Borgeren er nu nemmere at samarbejde med.

Der anvendes ikke magt overfor borgeren. I løbet af dagbogsperioden stiger hyppigheden af forebyggelse af magtanvendelse.

3.2.4 Sammenfatning af optegnelser i dagbøger

Resultaterne fra dagbogsoptegnelserne understøtter det billede, der blev tegnet i resultatet af spørgeskemaundersøgelsen. Der kan konstateres en klar effekt af anvendelse af socialpædagogiske metoder, idet omfanget af magtanvendelse og voldstilfælde er redu-

ceret i forhold til de borgere, der er ført dagbog for. De omfattede demensramte borgere ændrer adfærdsmønstre, og der opstår færre konfliktsituationer.

Dette stemmer som nævnt fuldstændig overens med de udsagn personalet gav i forbindelse med spørgeskemaundersøgelserne, hvor omfanget af magtanvendelse klart er reduceret og hvor antallet af vold eller voldslignende situationer overfor personalet ligeledes er reduceret.

Det er ligeledes tydeligt, at personalet i stort omfang anvender forebyggelse og socialpædagogiske metoder, og at anvendelsen heraf ser ud til at være blevet forankret hos personalet - dog i forskelligt omfang fra leverandør til leverandør. Det fremgik således også af spørgeskemaundersøgelsen, at personalet selv angav, at langt hovedparten har anvendt socialpædagogiske metoder i større eller mindre omfang.

4 Vurderinger af de socialpædagogiske metoders forankring og effekt

4.1 Indledning

Der er som tidligere omtalt gennemført fokusgruppesamtaler med medarbejdere, ledere og pårørende vedrørende kompetenceudviklingsforløbene og de aktiviteter, der er igangsat i myndighedsfunktionen og hos plejeenhederne med henblik på at sikre de socialpædagogiske metoders effekt og forankring.

Samtaler med medarbejderne er gennemført umiddelbart efter kursusforløbets afslutning og yderligere et halvt år efter. Interview blev gennemført med de samme medarbejdere fra henholdsvis ude- og inde-grupper. Hovedparten af interviewene er gennemført fuldtalligt i den første runde, mens der, bortset fra en enkelt plejeenhed, har været større og mindre frafald (nogle medarbejdere er flyttet til andre jobs mv.) ved interviewene i anden omgang.

Samtaler med ledere, herunder repræsentanter fra både myndigheds- og leverandørniveauet er gennemført ved projektets start samt et halvt år efter kursusforløbets afslutning. Samtaler med pårørende er gennemført et halvt år efter kurset.

4.2 Baggrund

De udvalgte medarbejdere hos de syv leverandører har som tidligere beskrevet gennemgået et 3-dages undervisningsforløb, hvor indholdet har været præsentation og afprøvning af socialpædagogiske metoder. Undervisningen blev gennemført af et hold undervisere med tilknytning til Jysk Pædagogseminarium, med særlig kompetence i forhold til udvikling og udbredelse af brugen af socialpædagogiske metoder.

Undervisningsdagene har været opdelt på tre enkeltdage, og mellem undervisningsdag to og undervisningsdag tre har medarbejderne skullet arbejde i praksis med anvendelse af nogle af de præsenterede redskaber, herunder specifikt den såkaldte handlingsplan.

Det er ikke opdraget for nærværende dokumentationsopgave at gå i dybden med analyse og vurdering af selve undervisningsforløbet, men det er vigtigt for dokumentationsopgavens gennemførelse at tage udgangspunkt i det gennemførte forløb og placere det i

den sammenhæng, hvori det har indgået både på myndigheds- og leverandørniveau i kommunerne.

For alle de syv plejeenheder har det været et positivt valg at indgå i projektet, og de syv plejeenheder er således blevet udvalgt ud fra ansøgninger om deltagelse. I kommunerne har der været forskellig grad af forberedelse af og fokus på forløbet. I nogle kommuner er projektet indplaceret i en mere overordnet plan for den videre udvikling af demensindsatsen i kommunen, i andre kommuner er kompetenceudviklingen blevet betragtet som en kærkommen anledning til at få oplært personalet på et område, hvor der hidtil har manglet fokus.

Vurderingen af de socialpædagogiske metoders effekt og forankring må således også forstås i sammenhæng med de forskellige udgangspunkter for de deltagende plejeenheder dækkende over forskellige organisatoriske strukturer for ældreområdet, graden af kompetenceniveau hos personalet med hensyn til efteruddannelse i demensrelaterede emner, graden af politisk og administrativt fokus på magtanvendelsesproblematikken samt håndtering af og procedurer for indberetninger.

Dertil kommer, at de deltagende plejeenheder samlet udtrykker stor variation i tilgangen til de socialpædagogiske metoder:

- Fra en særdeles god forståelse for socialpædagogik, demensproblematikker og konkret anvendelse af metoderne på højt fagligt niveau til manglende forståelse for socialpædagogik og usikker faglighed.
- Fra meget engageret i projektet og de socialpædagogiske metoder til distanceret og uinteressert i projektet og den pædagogiske tilgang.

4.3 Overordnet vurdering af kurset og det samlede forløb

Den generelle vurdering fra medarbejdere og ledere af selve det gennemførte kursusforløb har været, at det overordnet var tilfredsstillende. Det er dog kendetegnende, at det har været en udbredt opfattelse hos det deltagende personale, at det måske ikke så meget var selve det, der blev gennemgået og lært på kursusdagene, der har betydet noget for en eventuel ændret adfærd og effekt i forhold til magtanvendelse, men at det mere er alt det, der i øvrigt er foregået omkring forløbet, der har flyttet noget - fx den forøgede fokus på magtanvendelsesproblematikken, herunder den øgede fokus, der kom ud af selve evaluerings- og dokumentationsforløbet.

Både medarbejderne og ledere vurderede generelt, at sammenblandingen på undervisningsholdene på tværs af ude- og inde-grupper har været særdeles positiv i relation til en forbedret dialog og et forbedret samspil på tværs af områderne. I en enkelt kommune deltog visitator i undervisningen, hvilket blev vurderet som meget relevant, idet dette havde medført en forbedret forståelse mellem visitator og udfører med hensyn til den plejefaglige indsats over for de demensramte borgere.

Medarbejderne vurderede, at kurset og forløbet i særlig grad havde medvirket til en øget bevidsthed omkring magtanvendelse og ikke mindst muligheden for forebyggelse af magtanvendelse, samt at denne bevidsthed havde bevirket igangsættelse af en kreativ proces hos medarbejderne. Dette på trods af, at flere medarbejdere fremførte, at de kendte de socialpædagogiske metoder i forvejen.

Medarbejderne havde forskellige vurderinger af de tillærte socialpædagogiske redskaber – fra, at der på kurset manglende konkrete eksempler fra praksis, f.eks. udarbejdelsen af handleplaner, til talrige eksempler på konkrete tillærte redskaber og viden. Særligt var der for nogle af de deltagende medarbejdere opstået en erkendelse af, at socialpædagogiske metoder ikke blot handler om en liste med konkrete værktøjer, men i højere grad om holdning, om metodisk tilgang, samt om kreativitet med andre dimensioner end det rent plejefaglige.

Det blev generelt vurderet, at kursusforløbet ikke i sig selv havde bibragt større indsigt i lovgivningen omkring magtanvendelse og forståelsen af lovgivningen, hvilket heller ikke var et decideret fokuspunkt i undervisningen. I sammenhæng med dette fremgår det endvidere, at der i nogen grad, på tværs af inde- og ude-grupper, ikke er fuld klarhed over lovgivningens definition på magtanvendelse.

Der forekommer således generelt under fokusgruppesamtalerne en forskellig forståelse af begreberne magtanvendelse og socialpædagogik og af dilemmaet i forhold til omsorgsforpligtelsen mellem medarbejdere fra ude-grupper og inde-grupper. Personalet fra inde-grupper har med udgangspunkt i, at de oftere befinder sig i disse situationer en større forståelse for disse forhold.

4.4 Virkninger

Medarbejderne nævnte under fokusgruppesamtalerne en række forskellige eksempler på, hvordan de på tidspunktet efter kursets afslutning og i den efterfølgende periode har

anvendt de socialpædagogiske metoder i praksis. Beskrivelserne af, hvordan metoderne er anvendt og i hvilke situationer de har anvendt socialpædagogiske metoder omfatter følgende konkrete eksempler, hvor anvendelsen af den socialpædagogiske tilgang har inspireret til konkrete tiltag og opmærksomhed over for adfærd:

- Sang, musik, rim og remser
- Billeder, kontakt-ø
- Dukke, tøjdyr, pude, farvestrålende balloner
- Opmærksom på både eget og den dementes kropssprog
- Være positiv og smilende og i godt humør
- Lytte til borgerens ønsker og indrette pleje derefter, handleplan
- ”Stjæle tanker”, livshistorie, tale om ting den demente er interesseret i
- Socialt samvær, knus og holde i hånden
- Rolig adfærd, tålmodighed
- Tale tydeligt, korte sætninger, sørge for den demente forstår hvad der skal ske inden man går videre, øjenkontakt
- Acceptere et nej, prøve igen på et lidt senere tidspunkt

Flere medarbejdere har desuden fremhævet, at de, også før de deltog i kursusforløbet, anvendte socialpædagogiske metoder i arbejdet med demensramte borgere. Men at de nu satte stor pris på, at dette kunne sættes ind i en ramme og perspektivering, som de hidtil havde manglet

Det er naturligvis ikke muligt altid at få det til at lykkes. Som eksempler på situationer, hvor medarbejderne ikke med held har anvendt socialpædagogiske metoder nævnes:

- Pludseligt opståede situationer
- Tidspres
- Når borgeren ikke er ”modtagelig” eller ”tilnærmelig”

Det fremgår ligeledes af udsagn fra nogle af de deltagende medarbejdere, at de ikke har haft mulighed for at anvende socialpædagogiske metoder i særlig stort omfang, fordi der ikke har været anledning til det.

Medarbejderne vurderede generelt betragtet, at der var sket en bevidstliggørelse omkring håndteringen af konfliktsituationer samt en vilje og et engagement til at anvende

de tillærte metoder – herunder i højere grad at være kreativ i forhold til den plejefaglige indsats.

Den forøgede bevidstliggørelse betyder blandt andet, at personalet med deres egne ord tænker sig mere om, inden magtanvendelse tages i brug. Desuden betyder den et højere plejefagligt fokus og en større forståelse for demensramte og demensramtes adfærd. Det blev desuden fremført, at der mellem medarbejderne er kommet en forbedret indbyrdes forståelse, kommunikation og accept mellem ude- og inde-grupper samt mellem dag- og aften/nattevagter.

Generelt vurderede medarbejdere og ledere, at antallet af magtanvendelsestilfælde var reduceret som følge af anvendelse af de socialpædagogiske metoder. Gennem samtalerne blev det således udtrykt klart, at det ikke kun har været nyhedens interesse, der gav et løft til forebyggelsesaktiviteter og anvendelse af socialpædagogiske metoder lige efter undervisningens gennemførelse. Der forebygges og anvendes stadig et halvt år efter socialpædagogiske metoder, og dette ser ud til at have en blivende virkning i de undersøgte grupper af medarbejdere på omfanget af magtanvendelse.

Det formindskede omfang af magtanvendelse relateres af medarbejderne i udpræget grad til en øget bevidsthed og en italesættelse omkring magtanvendelse, som har medført en åben og kreativ proces internt mellem medarbejderne og i forhold til plejeindsatsen, samt, som flere formulerede det ”en lovliggørelse af de fjollede ting”. Den reelle reduktion, som fremgår af den kvantitative undersøgelse illustrerer således netop den bevidstliggørelse, der har fundet sted.

Blandt lederne var det desuden opfattelsen, at medarbejderne i nogle tilfælde havde opnået en større faglig sikkerhed, hvilket bevirker, at den enkelte medarbejder bedre er i stand til at håndtere konfliktsituationer og dermed forebyggelsen af magtanvendelse. Der ses desuden fra lederne side med glæde og fortrøstning på den positive spiral, som de oplever, at arbejdet med de demensramte de fleste steder er kommet ind i. Anvendelsen af de socialpædagogiske metoder fører generelt til færre konfliktsituationer - også fordi, der kan konstateres en positiv effekt på de dementes adfærdsmønstre.

Det er ud fra det, der er udtrykt ved fokusgrupperne, forventningen fra medarbejdere og ledere, at de socialpædagogiske metoder også vil blive anvendt fremover. I den sammenhæng blev specielt handleplaner fremhævet som et redskab, der vil blive brugt systematisk, dog mest i inde-grupper. Hos nogle kommuner/leverandører var forventnin-

gen baseret på en klar ledelsesmæssig udmelding om, at dette skulle være en naturlig følge af kursusforløbet, mens der hos andre kommuner/leverandører ikke var forventning om, at arbejdet med handleplaner ville blive videreført.

De pårørende vurderede spørgsmålet om oplevede konkrete virkninger i forhold til de demensramtes adfærd meget forskelligt. Ca. halvdelen af de pårørende oplevede ingen ændringer igennem det tidsforløb, hvor undersøgelsen foregik, og den anden halvdel oplevede forbedringer - dels med hensyn til den demensramtes adfærd og dels i forhold til dialogen med det faste personale.

4.5 Holdning til magtanvendelse

I forbindelse med samtaler med medarbejderne viste der sig stor forskel på, hvorvidt den enkelte medarbejder var formuleret omkring egne holdninger til magtanvendelse samt forståelsen af dilemmaet mellem magtanvendelse og omsorg. En gruppe af medarbejdere havde således generelt ikke mange betragtninger i forhold til, om magtanvendelse er acceptabelt eller ej. En anden gruppe af medarbejdere demonstrerede en god forståelse for og tilgang til håndteringen af dilemmaet mellem omsorgspligt og magtanvendelse.

Mellem disse to yderpunkter var det vurderingen fra nogle medarbejdere, at kursusforløbet og den medfølgende fokus på problematikken formodentlig havde flyttet nogle ubevidste grænser for, hvornår der er tale om magtanvendelse.

Den organisatoriske forskel på inde- og ude-området har ifølge medarbejdernes og lederne opfattelse en direkte indflydelse på den større fokus på magtanvendelse i indegrupper.

I samtaler med lederne fremgik det endvidere, at man flere steder var opmærksom på, at forståelsen blandt medarbejderne for de særdeles komplicerede regler vedrørende magtanvendelse og omsorgspligt med fordel kunne understøttes yderligere.

Accepten af magtanvendelse kan være meget afhængig af enkelte borgere. Et eksempel er, at en speciel borger fylder utrolig meget for personalet i en inde-gruppe. Så meget, at billeder på magtanvendelse altid relateres til dette ene tilfælde. Borgeren er åbenlyst udsat for daglig magtanvendelse, idet vedkommende sparker, river og slår personalet.

Det synes nærliggende, at dette store fokus på en enkelt borger, hvor magtanvendelsen i en eller anden forstand synes (for personalet) mere legitim i forhold til andre mindre voldsomme borgere, i en vis forstand gør, at accepten af magtanvendelse bliver langt højere også over for andre borgere. Dette kan forstærkes af, at personalets tålmodighed overfor særligt aggressive borgere bliver mindre, og at man dermed også overfor andre borgere kan komme i situationer, hvor magt bliver anvendt, uden at andre metoder er afprøvet.

En anden typisk tilgang, som relaterer sig til de organisatoriske rammer, forstået som de lokale retningslinier for magtanvendelse, er, at personalets overordnede holdning til magtanvendelse er, at det principielt er uacceptabelt, men at det dog er acceptabelt i nogle – og ekstreme - situationer. Og de acceptable situationer har man ikke nogen definition af, hvorfor magtanvendelse generelt alligevel bliver accepteret. Der ses (i nogen af plejeenhederne) ikke at være tilstrækkelig støtte fra ledelsen på leverandørniveau eller myndighedsniveau til at hjælpe personalet med nødvendig afklaring på dette område, herunder må det konstateres, at der i disse tilfælde ikke foregår tilstrækkelig dialog.

De pårørende har åbenlyst andre holdninger til magtanvendelse end det professionelle personale. Overordnet er det de pårørendes vurdering, at magtanvendelse ikke kan undgås fuldstændigt, og at det er acceptabelt i visse situationer (typisk hygiejnesituationer) - men at personalet i overvejende grad skal forsøge at reducere omfanget af magtanvendelse. Denne holdning dækker over en række nuancer, hvor flere pårørende som har deltaget i undersøgelsen i det hele taget helst ikke vil forholde sig til anvendelsen af magt, mens andre pårørende er fuldt opmærksomme på dilemmaet mellem magtanvendelse og omsorgspligten.

Som et væsentligt element i samspillet mellem pårørende og ledere/medarbejdere blev den konstruktive dialog fremhævet som særligt afgørende, også i tilfælde hvor der ellers ville være en tendens til, at de pårørende kan presse personalet til handlinger, som grænser til magtanvendelse.

4.6 Forankring

Der har generelt set været stor forskel på det af medarbejderne oplevede ledelsesmæssige fokus mellem plejeenhederne og mellem ude- og inde-grupper. I mange inde-

grupper oplevede man et forholdsvis stort fokus på projektet og problemstillingen fra den nærmeste ledelse, hvorimod man i flere ude-grupper ikke havde indtryk af, at der var et særlig stort ledelsesmæssigt fokus.

Dette hænger formodentlig som tidligere nævnt sammen med, at antallet af demensramte i ude-grupper er begrænset, og at disse demensramte alt andet lige sjældent vil være de sværeste demenstilfælde. Man har derfor valgt at fokusere på de dele af organisationen, hvor der er den største koncentration af demensramte, og der hvor de sværeste tilfælde forekommer - nemlig i plejeboliger/plejehjem og i de specielle demsenheder.

Medarbejderne vurderede hos nogle leverandører, at de ikke oplevede tilstrækkelig fokus på problemstillingen og projektet fra plejeenhedens og den kommunale myndigheds øverste ledelse i ældre- eller socialforvaltningen samt fra politisk niveau. Herunder udtrykte medarbejderne flere steder en skepsis overfor, hvorvidt ledelsen ville gå aktivt ind i forankringen af projektet.

Det vurderes, at denne skepsis i enkelte tilfælde er udtryk for andre forhold, end dette projekt vedrører – og at det til en vis grad kan være en nem måde for personalet at frasige sig et ansvar for den fortsatte forankring af de socialpædagogiske metoder. Det er imidlertid vurderingen, at det hos nogle af de deltagende plejeenheder er en reel bekymring, idet den generelle ledelsesmæssige involvering i demensområdet visse steder synes meget fraværende.

Omvendt var der hos andre plejeenheder et tilstrækkeligt ledelsesmæssigt fokus på demensområdet og magtanvendelsesproblematikken både fra plejeenhedens og den kommunale myndigheds øverste politiske og administrative ledelsesniveau. Dette fokus kommer blandt andet til udtryk ved, at der eksempelvis er formuleret en demenspolitik, at der foregår en dialog mellem ledere og medarbejdere om holdninger til og forståelse af magtanvendelse, samt at medarbejderne understøttes i den konkrete plejefaglige indsats gennem ledelsesmæssig sparring.

Det fremgik endvidere, at der i flere plejeenheder i samarbejde med de kommunale myndigheder er aftalt initiativer til, hvordan der skal følges op på brugen socialpædagogiske metoder, og hvordan metoderne indtænkes i en generel implementering på hele ældreområdet. Andre steder er disse overvejelser til dels fraværende, hvilket i høj grad også hænger sammen med det omtalte manglende ledelsesmæssige fokus.

4.7 Forhold der påvirker de socialpædagogiske metoders forankring og effekt

De gennemførte fokusgruppesamtaler har bekræftet det billede, som de kvantitative undersøgelser viste, nemlig at indførelse af socialpædagogiske metoder hos de syv leverandører generelt har ført til ændret adfærd over for de demensramte, og med den følge, at omfanget af magtanvendelse er reduceret, om end i forskelligt omfang.

Effekten har således været, at det ved hjælp af anvendelse af metoderne har været muligt i et vist omfang at

- nedbringe antallet af konkrete tilfælde af magtanvendelse
- ændre adfærdsmønstret blandt demensramte, så det er lettere at undgå konfrontationer og potentiel magtudøvelse
- nedbringe antallet af tilfælde, hvor personalet er udsat for vold eller voldsliggende situationer fra de demensramte

Det er endvidere indtrykket, at den ændring, der er sket for personalet med introduktionen af de socialpædagogiske metoder og ved arbejdet med disse, er helt grundlæggende og godt forankret hos hovedparten af medarbejderne, og at dette må forventes at medføre en mere permanent effekt for det omfattede personale i forhold til omgangen med demensramte borgere. Dermed vil der også være en effekt direkte i forhold til de demensramtes adfærdsmønstre.

Det er samtidig sandsynliggjort, at de forskelle, der er konstateret mellem plejeenhederne i forhold til gennemslagskraft af metoderne og niveau for magtanvendelse i høj grad hænger sammen med nogle overordnede organisatoriske, ledelsesmæssige og personalemæssige forhold, som både relaterer sig til myndigheds- og leverandørniveauet i kommunerne. Det er således ikke ligegyldigt, hvordan de socialpædagogiske metoder indføres og hvordan understøttelsen af brugen af metoderne foregår. Og dette har ikke mindst betydning for den langsigtede forankring af metodernes anvendelse.

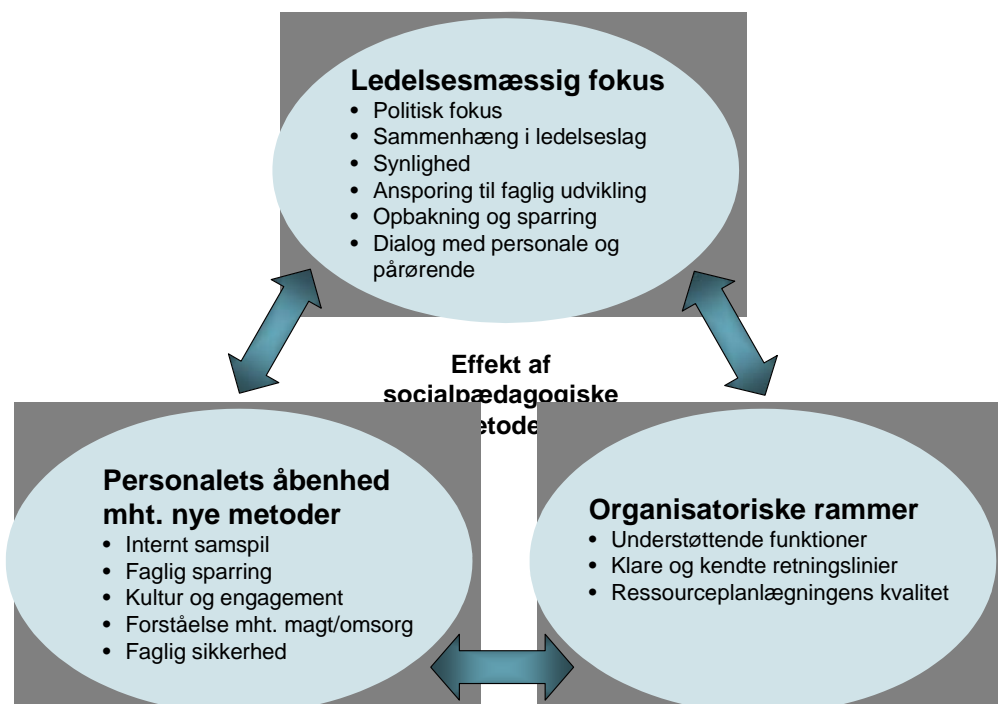
Det står klart, at der er en række faktorer, som har særlig betydning for at sikre, at introduktionen af de socialpædagogiske metoder for personalet kan føre til en faktisk og blivende reduktion i magtanvendelsestilfældene over for demensramte borgere.

Det er kendetegnende, at der ud over den grundlæggende indsats med at sikre decideret målrettet undervisning i forståelse og anvendelse af socialpædagogiske metoder, skal mere til, for at sikre, at resultaterne af undervisningen udmønter sig i en faktisk ændret adfærd i forhold til magtanvendelsesproblematikken og dermed en reel effekt i forhold til de demensramte.

Tre overordnede forhold kan identificeres som særligt betydningsfulde, nemlig

- Ledelsesmæssig fokus
- Personalekulturen (åbenhed med hensyn til nye metoder)
- Organisatoriske rammer

Disse tre forhold og deres indbyrdes sammenhæng er illustreret i nedenstående figur:

Det kan konstateres, at de plejeenheder, hvor et eller flere af ovennævnte forhold har været i fokus, også er de plejeenheder, hvor der kan konstateres den største effekt af indførelse af socialpædagogiske metoder, og hvor der vurderes at være den bedste mulighed for en forankring af metodernes anvendelse.

Figuren udtrykker således en forståelsesramme for, hvordan man som plejeenhed og også som kommune opnår det bedst mulige udbytte af de undervisningsaktiviteter, som er genstand for denne undersøgelse. For at opnå den fulde effekt af implementeringen af de socialpædagogiske metoder som udviklingsredskab, kræver det ledelsesmæssig fokus, at personalet besidder en vis grad af åbenhed overfor nye metoder og at der sættes fokus på de organisatoriske rammer. De tre forhold er indbyrdes forbundne, hvilket betyder, at et manglende fokus på fx det ledelsesmæssige ofte vil resultere i, at personalets åbenhed for at afprøve nye metoder ikke er til stede i tilstrækkeligt omfang.

Det vil derfor være væsentligt i en fremadrettet indsats omkring indførelse af socialpædagogiske metoder, at man som kommunal myndighed og som leverandør af plejeydelser sætter fokus på alle tre dimensioner for at opnå det bedst mulige resultat.

I det følgende gennemgås de tre forhold enkeltvist i relation til undersøgelsens resultater.

4.7.1 Ledelsesmæssig fokus

Ledelsens evne til at sætte fokus på demensområdet og magtanvendelsesproblematikken er særdeles betydende for en succesfuld implementering. Det gælder både det politiske fokus på myndigheds niveau og den administrative ledelses evne til at håndtere disse forhold.

Det synes nærliggende, at et særligt afgørende forhold er den italesættelse og dialog omkring magtanvendelse, som kommunen formår at iscenesætte og gennemføre. Det fremgår klart i den gennemførte undersøgelse, at uden en grundlæggende dialog på mange niveauer hos den kommunale myndighed og hos leverandørerne, bliver forankringen af socialpædagogiske metoder meget vanskelig.

Spørgsmål om magtanvendelse kan ofte virke meget dramatiske - specielt i forhold til de øverste ledelseslag hos myndigheden og leverandøren, hvilket gør det vigtigt at igangsætte en omfattende dialog om holdninger hertil med udgangspunkt i det etiske dilemma mellem magtanvendelse og omsorgspligt, som lovgivningen er udtryk for. Den øverste kommunale myndigheds ledelse skal være igangsætter for denne dialog med henblik på at understøtte personalet i at håndtere de konkrete situationer i den daglige indsats.

Et eksempel fra undersøgelsen er, at personalet hos en af de deltagende plejeenheder angiver en usikkerhed omkring de lokale retningslinier for magtanvendelse og forståelsen af lovgivningen. Dertil fremhæves en usikkerhed overfor ledelsen i forbindelse med indberetninger, hvor en indberetning om magtanvendelse risikerer at blive opfattet negativt.

I sammenhæng med, at magtanvendelse som nævnt er et meget følsomt emne, også blandt plejepersonalet, og i en situation hvor indlæringen af de pædagogiske metoder kræver en klar åbenhed i den klassiske plejefaglige funktionsmåde, virker denne ledelsesmæssige tilgang alt andet end befordrende for at reducere magtanvendelsen og for at anvende og forankre de socialpædagogiske metoder.

Med andre ord vil en forøget usikkerhed blandt personalet gøre, at man ikke i tilstrækkelig grad vil besidde den fornødne åbenhed for at afprøve nye metoder, ikke vil være i stand til at håndtere en konstruktiv kontakt med de pårørende og ikke vil være i besiddelse af en nuanceret forståelse af dilemmaet mellem magt og omsorg. Resultatet er ofte, at personalet efterspørger en større synlighed fra den øverste ledelse.

Et andet afgørende forhold er afstand og forventningsafstemning mellem ledelse og medarbejdere, samt ikke mindst sammenhængen i de enkelte ledelseslag i kommunen - herunder sammenhængen på tværs af myndigheds- og leverandørniveauet. Hvis der ikke er tilstrækkelig sammenhæng i ledelseslagene forstået på den måde, at mellemledere omsætter og formidler fx tolkning af regler på området, vil den øverste ledelse ofte opfattes som distanceret i forhold til det udførende niveau, hvilket er helt uafhængigt af kommunens størrelse og eventuelle intentioner om det modsatte.

Et eksempel er, at de reviderede regler om magtanvendelse er politisk behandlet i kommunens Socialudvalg, men medarbejderne er fuldstændig uvidende herom, idet der ikke er foregået en dialog om hvad instruksen betyder for den plejefaglige indsats og håndteringen af forskellige konkrete situationer. Sådanne situationer bevirker, at medarbejderne generelt er skeptiske overfor ledelsens intentioner og usikre med hensyn til at håndtere magtanvendelsesproblematikker.

Særligt for mellemledere er det vigtigt, at man løbende ansporer medarbejderne til faglig udvikling samt i meget høj grad formår at understøtte medarbejderne gennem faglig sparring.

Forskellen i forhold til de socialpædagogiske metoders effekt og forankring er markant illustreret ved, at man hos nogle af de deltagende plejeenheder grundlæggende har en tilgang, hvor medarbejderne ansøres til faglig udvikling med det resultat, at medarbejderne sideløbende med de afholdte kompetenceudviklingsaktiviteter ved selvstudium eller som en del af en aftalt praksis har orienteret sig i forhold til den bog, som anvendes i forbindelse med forløbet. Dette er helt fraværende hos andre plejeenheder, hvor personalet også i langt mindre grad har mulighed for faglig sparring fra den nærmeste leder.

4.7.2 Personalets åbenhed med hensyn til nye metoder

Det generelle indtryk af de deltagende medarbejdere er, at de har været i stand til at forstå og omsætte det at være kreativ i forhold til anvendelse af nye og anderledes måder at tackle forskellige plejesituationer på. Dette til trods for, at emnet magtanvendelse er særdeles kompliceret.

En betydende forudsætning for, at de socialpædagogiske metoder kan indarbejdes i den plejefaglige indsats og få en mere vedvarende forankring, hænger nøje sammen med det generelle forbedrede samspil internt mellem personalet og ikke mindst, at der foregår en faglig sparring mellem personalet. De steder, hvor det falder medarbejderne naturligt med en løbende faglig dialog og sparring, og hvor man har en tradition for dette, er samtidigt de steder, som opnår de bedste resultater i kraft af en forøget faglig sikkerhed i forhold til håndteringen af konfliktsituationer, pårørendedialog mv.

Når den faglige sikkerhed hos personalet er stor, efterspørges der heller ikke i samme omfang som andre steder ledelsesmæssig fokus og opbakning. Det betyder ikke, at det ledelsesmæssige fokus bør være mindre, men det kan i en vis udstrækning kanaliseres mod andre problemstillinger, som fx håndteringen af den ressourcemæssige planlægning og løsningen heraf.

Det er et overordnet indtryk fra undersøgelsen, at ikke alle medarbejdere på ældreområdet er motiverede til forandringer, og dermed til at afprøve nye metoder i den faglige indsats. Dermed vil disse i en eller anden forstand kunne fastholde en dårlig kultur, uden at dette nødvendigvis er udtryk for uhensigtsmæssige intentioner.

Det kan i enkelte tilfælde blive en selvstændig barriere, idet funktionsmåden nærmest kan være på trods af det ledelsesmæssige sigte. Et eksempel er, at man i stedet for at

følge ledelsens intention om brug af handleplaner i den faglige indsats, i stedet definerer et selvstændigt serviceniveau, der ligger ud over kommunens og dermed netop ikke har mulighed for at fokusere på fx brugen af handleplaner.

4.7.3 Organisatoriske rammer

De organisatoriske rammer omkring indsatsen på demensområdet i særdeleshed og ældreområdet i almindelighed har tilsvarende betydning for de socialpædagogiske metoders effekt og forankring. De organisatoriske rammer er således de understøttende forhold, som gør, at medarbejderne kan varetage den daglige opgaveløsning på en hensigtsmæssig måde.

Det gælder omkring ressourceplanlægningen, at denne er afgørende for, at opgaverne og dermed også implementeringen af den socialpædagogiske metode kan løses kontinuerligt henover døgnet. Det vil blandt andet sige, at der sker en hensigtsmæssig overlevering mellem de forskellige vagthold, og at det planlægningsmæssige i øvrigt håndteres ud fra en tilgang om, at opgaverne løses over hele døgnet til gavn for borgerne.

Et eksempel fra undersøgelsen er, at der skal relativt simple midler til at løse det rent planlægningsmæssige, så den konkrete plejefaglige indsats i langt højere grad bliver præget af kontinuitet henover døgnet, hvilket fx kan være forskudte arbejdstider for personalet, tilrettelæggelse af den plejefaglige indsats med udgangspunkt i borgerens døgnrytme, samt den hensigtsmæssige brug af tværgående møder og samarbejdsbøger. Det er kendetegnede for de plejeenheder i undersøgelsen, som er længst med hensyn til forankringen af de socialpædagogiske metoder, at man også ledelsesmæssigt har adresseret sådanne forhold omkring ressourceplanlægningen.

Det er endvidere kendetegnende, at disse plejeenheder også har et særdeles godt fundament, når det gælder det formelle grundlag i form af retningslinier, kompetenceplaner med hensyn til indberetninger, skabeloner for socialpædagogiske handleplaner mv. og de organisatoriske rammer omkring den faglige udvikling for medarbejderne. Disse plejeenheder er også typisk understøttet af den kommunale myndighedsfunktion i dette arbejde. Modsat kan uklare eller helt fraværende retningslinier forstærke den faglige usikkerhed hos medarbejderne og dermed medvirke til, at de socialpædagogiske metoder ikke implementeres med samme styrke.

Understøttende funktioner for den socialpædagogiske metodes forankring er endelig betydende for graden af effekt. Som det fremgår overfor, er den faglige sparring mellem personalet væsentlig, men der kan være spørgsmål af faglig karakter og specielt i relation til et kompliceret emne som magtanvendelse, som bør understøttes af personer med special-viden omkring demens og demensramtes adfærd.

Det vil således have en forstærkende betydning for de socialpædagogiske metoders effekt og forankring, at medarbejderne kan trække på enten en demenskoordinator eller en anden tovholder-funktion. Det centrale i forbindelse med tovholder-funktioner er, at de fungerer åbent og inddragende i forhold til personalet, samt at rollen varetages af en engageret person med den fornødne kompetence. Hvis dette ikke er tilfældet og funktionen fungerer lukket og uden inddragelse af medarbejderne, kan dette i yderste tilfælde virke begrænsende og demotiverende for medarbejdernes opgaveløsning overfor de demensramte borgere. Det er endvidere afgørende, at det ledelsesmæssige fokus ikke reduceres som følge af tilstedeværelsen af en sådan tovholder-funktion.

4.8 Indberetninger af magtanvendelse

Ifølge Serviceloven er det lovpligtigt at registrere og indberette ethvert tilfælde af magtanvendelse. Den kommunale myndighed skal anvende indberetningerne til at vurdere omfanget af magtanvendelse og til at iværksætte tiltag, der kan minimere magtanvendelse. Der skal desuden udarbejdes en årlig beretning over magtanvendelsen, som skal forelægges kommunalbestyrelsen.

Det ville således umiddelbart være nærliggende at anvende kommunernes registreringer af magtanvendelsestilfælde som basis for en opgørelse af omfanget af magtanvendelse i de omfattede kommuner i nærværende undersøgelse.

Dette har dog ikke været muligt, da der indtil nu kun i en enkelt af de 7 omfattede kommuner sker en indberetning og registrering af magtanvendelsestilfælde. Og selv i denne ene kommune må det konstateres, at antallet af indberetninger ikke svarer til det faktiske reelle antal af magtanvendelsestilfælde, hvis man skal vurdere det ud fra medarbejdernes egne oplysninger i denne undersøgelse.

Det må konstateres, at systemet med indberetninger mange steder aldrig er blevet implementeret - specielt ikke i mindre og små kommuner. Systemet opfattes af mange af aktørerne - både ledere og medarbejdere - som alt for bureaukratisk, uagtet at intentio-

nerne er at højne både borgernes og personalets retssikkerhed. I den sammenhæng kan det konstateres, at der flere steder ikke er udarbejdet praktiske retningslinier for området, at personalet i mange tilfælde hverken er tilstrækkeligt orienteret om, at der skal ske indberetning eller hvordan man skriver en indberetning, således at personalet samlet set ikke har fået den nødvendige instruktion i forhold til opfyldelse af dette lovgivningsmæssige krav.

Det angives af nogle medarbejdere i undersøgelsen, at det desuden visse steder er et problem, at eventuelle indberetninger fra personale om magtanvendelse kan risikere at medføre konsekvenser for den enkelte medarbejder i form af påtaler eller lignende. I disse tilfælde vil der være en negativ motivation til at registrere tilfælde, hvor det har været nødvendigt, af hensyn til at leve op til omsorgspligten at anvende magt over for en demensramt borger. Og det forekommer i den grad paradoksalt, at personalet på den måde ikke kan følge lovgivningen.

Problemerne omkring manglende indberetninger er formodentlig et forholdsvis generelt fænomen, og er som nævnt gældende for flere af de i dette projekt omfattede kommuner. Det kan konstateres, at der i flere af kommunerne overhovedet ikke forekommer indberetninger af magtanvendelsestilfælde, selv om der, jf. de gennemførte undersøgelser, er viden om, at sådanne tilfælde forekommer.

I nogle kommuner opfattes det således, at kun helt alvorlige tilfælde af magtanvendelse skal registreres.

Ved drøftelse med repræsentanter fra plejeenhederne og kommunernes myndighedsfunktioner er der entydigt kommet signaler om, at det nuværende system i forhold til registrering bør ændres, dels så det bliver mindre bureaukratisk, og dels så der kan komme en positiv motivation til at sikre indberetninger, dette sidste kunne ske ved at kæde indberetningerne sammen med kvalitetsudvikling og læring. Styrelsen for Social Service gennemfører i første halvdel af 2006 en evaluering af magtanvendelsesreglerne med henblik på evt. revision af loven i folketingsåret 2006-2007.

4.9 Sammenfatning af den kvalitative undersøgelse

Den kvalitative undersøgelse har bestået af fokusgruppeinterviews og samtaler med nøglepersoner i forhold til belysning af magtanvendelsesproblematikken. Fokusgruppe-

interviews er gennemført med personalet og med ledelserne hos leverandørerne og kommunerne i to omgange. Der er desuden gennemført interview med underviserne. Endelig er der gennemført samtaler med pårørende til demensramte, der har indgået i undersøgelserne.

Ved fokusgruppeinterviewene har det været muligt at gå i dybden med nogle af de fænomener, der er blevet afdækket ved spørgeskemaundersøgelserne blandt personalet. Og det har været kendetegnende, at fokusgrupperne generelt har bekræftet de resultater, der er konstateret ved spørgeskemaundersøgelserne. Dette gælder de generelle resultater, hvoraf det mest markante er en tydelig reduktion i omfanget af magtanvendelse efter gennemførelse af uddannelsesforløbet, og desuden en markant reduktion i omfanget af voldsepisoder mod personalet. Endelig også den holdningsændring og flytning af grænser for accept af magtanvendelse, som spørgeskemaundersøgelsen viste.

Under fokusgruppeinterviewene er det bekræftet, at arbejdet med de socialpædagogiske metoder har medført direkte adfærdsændringer hos flere af de demensramte i positiv retning, der har betydet, at der generelt i forhold til disse borgere opstår færre konflikt-situationer og dermed færre potentielle magtanvendelsestilfælde og tilfælde af vold mod personalet.

Fokusgrupperne hos både medarbejdere og ledere har desuden belyst nogle af baggrundsfaktorerne for væsentlige forskelle mellem opnået effekt hos de 7 plejeenheder. Det er blevet tydeligt, at der er en sammenhæng mellem nogle vilkår for implementeringen (ledelsesmæssig opbakning og opfølgning, åbenhed hos personalet og velegnede organisatoriske rammer) og så gennemslagskraften af indsatsen og dermed effekten på magtanvendelsesniveauet.

Det er ved fokusgrupperne blevet bekræftet, at der bortset fra et enkelt sted ikke arbejdes systematisk med registrering af magtanvendelsestilfælde.

5 anbefalinger

Det er overordnet gennem dokumentationsarbejdet konstateret, at anvendelse af socialpædagogiske metoder har en positiv effekt på personalets adfærd i forhold til arbejdet med demensramte. Det kan ligeledes konstateres, at dette som en yderligere effekt har bevirket en ændring i de demensramtes adfærdsmønstre og har ført til en reel nedbringelse af omfanget af magtanvendelse samt forekomsten af voldslignende situationer, hvor personalet kan være udsat for forulempelse fra den demensramte.

Der foreligger med denne rapport således klar dokumentation for, at der med en forholdsvis begrænset ressourceindsats kan opnås betydelige effekter på plejen af demensramte, som kan føre til nedbringelse af omfanget af magtanvendelse.

Med udgangspunkt i denne konstatering skal det anbefales, at de kommunale myndigheder systematisk i samarbejde med de lokale plejeenheder igangsætter initiativer med henblik på at opnå fokus på dette område og at der i den sammenhæng sikres gennemførelse af undervisning for medarbejdere, der arbejder med demensramte i forståelse og anvendelse af de socialpædagogiske metoder.

I undervisningen er det vigtigt, at indførelse af socialpædagogiske principper og arbejdsmetoder ikke forsimplet opfattes som en ny færdigmonteret værktøjskasse, hvor der bliver præsenteret konkrete anvisninger på alle forlods forventede situationer. Som det er sket i de gennemførte undervisningsforløb i dette projekt, skal der snarere fokuseres på socialpædagogik i sammenhæng med holdningsbearbejdelse, åbenhed, fleksibilitet og kreativitet i forhold til personalets arbejde med demensramte.

Det vil generelt være en anbefaling, at man lokalt foretager en kortlægning eller forundersøgelse, i den enkelte kommune, inden undervisningen igangsættes. Det har været kendetegnende for det gennemførte forløb, at vilkårene og grundforudsætningerne for gennemførelse af undervisningen har været meget varierende. Ved en afdækning af dette på forhånd, vil undervisningen og selve implementeringen af metoderne i hverdagen med held kunne målrettes den konkrete situation.

Det skal understreges, at undervisningsaktiviteten i forhold til de her gennemførte forløb bør suppleres med emner omkring de nuværende regler på området samt grundlæggende forståelse af magtanvendelse og reglerne herom.

På baggrund af resultaterne af den gennemførte dokumentationsopgave skal det desuden anbefales, at der ud over gennemførelse af selve undervisningen sættes fokus på en række forhold af mere organisatorisk og ledelsesmæssig karakter i forhold til en udbredelse og forankring af anvendelse af socialpædagogiske metoder.

Ikke mindst vil det være særligt afgørende, at der sættes et klart ledelsesmæssigt fokus på området (hele ældreområdet), idet organisationskulturen og funktionsmåden i den enkelte plejeenhed er helt afgørende for succesfuld forankring af metoderne. Det er således vigtigt at ledere på ældreområdet klædes på til en rolle, der blandt andet indebærer, at man formår at omsætte fx demenspolitikker til konkrete holdninger, at man er igangsatte for drøftelsen af holdninger både i forhold til politisk niveau og i forhold til personalet, samt endelig kan fungere som sparringspartnere for personalet.

Det vil derudover være vigtigt, at plejeenhederne i samarbejde med kommunernes myndighedsfunktioner i forhold til demensindsatsen og indførelsen af de socialpædagogiske metoder sikrer en organisering og bemanning, der gør det muligt, at en demenskoordinator eller gruppeleder undervejs i forløbet varetager understøttende funktioner i forhold til medarbejderne, når metoderne skal integreres i den daglige drift. Det er erfaringen fra det gennemførte forløb, at metoderne ikke implementerer sig "af sig selv". I denne sammenhæng vil det ligeledes være centralt, at den kommunale myndighed sætter sig i spidsen for formulering og udbredelse af klare og velkendte retningslinier og instruktioner på dette område.

6 Bilag 1 - Anvendte evalueringsmetoder

I det følgende præsenteres de enkelte elementer i effektdokumentationen, herunder begrundelse for valg af design og generelle overvejelser i forbindelse med udarbejdelse og bearbejdning af disse redskaber.

6.1 Design

Læring, kvalificering, større indsigt og forståelse samt implementering og forankring af opnået viden er væsentlige elementer i effektdokumentationen, og det er via en øget anvendelse af socialpædagogiske metoder og principper, at indsatsen over for demensramte i hjemmeplejen og plejeboliger kan bidrage til at reducere anvendelsen af magt over for demensramte. Derfor er det valgt at anvende en form for interventionsdesign, her specifikt forstået som kompetenceudviklingsaktiviteten, i en ”før-efter-model”. Forløbets faser er indbyrdes forbundne, hvilket afspejler sig i valg af metoder i projektet.

Et interventionsdesign baserer sig på en forståelse af interventionens formål. Dokumentation skal derfor ikke blot udgøre en beskrivelse af eksisterende opfattelser og tilrettelæggelse af indsatser over for demensramte borgere. Undersøgelsen skal derimod også afklare, hvilke socialpædagogiske metoder og anvendelsesprincipper (indsatser), der kan bidrage til, at medarbejdere i hjemmeplejen og plejeboliger øger forståelsen af demensramtes adfærds- og handlemåder. Dette vil kunne afklare, om medarbejderne i hjemmepleje og plejeboliger med en øget forståelse heraf og kvalificeret socialpædagogisk håndtering af demensramtes samlede livssituation kan nedbringe brugen af vold og anden form for magtanvendelse over for demensramte borgere.

Der er tale om anvendelse af følgende kvantitative og kvalitative dataindsamlingsmetoder, der samlet set supplerer hinanden:

- Indledende samtaler
- Spørgeskemaundersøgelser
- Fokusgruppesamtaler
- Brugerdagbog

Spørgeskemaundersøgelserne, fokusgruppesamtalerne og dagbøgerne er målrettet i forhold til de potentielle situationer, hvor magtanvendelsesmuligheden eksisterer. I Tabel 6.1 ses en oversigt over potentielle konfliktsituationer, herunder konkrete eksempler.

Tabel 6.1

Situationer	Eksempler
Hygiejnesituationer	tandbørstning, toiletbesøg, af- og påklædning, vask og pleje, skift af bleer og bind
Måltider	modstand mod indtagelse af mad og væske, indtagelse af dårlig mad
Senge- og hviletider	uoverensstemmelser om hviletidspunkter
Gåture	gåture på upassende tidspunkter
Transport	modstand mod ud- og hjemtransport
Hjælpemidler	modstand mod at bruge hjælpemidler såsom kørestol eller sengelift
Personale	usikkerhed omkring vagtskifte, usikkerhed ved personaleændringer
Samvær med andre	aggressivitet ved ophold i fællesrum
Medicin	modstand mod indtagelse af medicin

6.2 Spørgeskema

6.2.1 Udarbejdelse

Der har været flere udfordringer i udarbejdelsen af spørgeskemaet.

For det første er magtanvendelse overfor mennesker med demens et følsomt emne. Det er en kendt sag, at der kan opstå store dilemmaer i plejesituationerne, idet der for personalet kan opleves sammenstød mellem omsorgsforpligtelsen og bestemmelserne om, at der ikke må anvendes magt over for de demensramte. De fleste former for magtanvendelse er således i strid med loven, men omsorgspligten kræver på den anden side også, at man yder den nødvendige pleje. Alle tilfælde af magtanvendelse skal indberettes, men der er en formodning om at dette i langt de fleste tilfælde ikke sker.

Der blev i formuleringen af spørgsmålene taget hensyn til, at magtanvendelse er et følsomt emne ved eksempelvis at spørge, hvor mange gange respondenterne har været

nødsaget til at anvende magt overfor demensramte. Desuden blev det i introduktionen til spørgeskemaet understreget, at undersøgelsen ikke har til formål at kontrollere den enkelte plejemedarbejder, men at give et samlet overblik over problemets omfang til fremtidig gavn for personale og demensramte. Alle respondenter er således blevet opfordret til at svare korrekt og ærligt på spørgsmålene, og der er gjort særligt opmærksom på at alle besvarelser er anonyme.

For det andet kræver et spørgeskema at spørgsmålene er simple. Der er således grænser for hvor lange formuleringerne kan være, hvis man skal være sikker på at alle forstår spørgsmålene. I den forbindelse er der også taget hensyn til, hvem respondenterne er. I dette tilfælde drejer det sig om personale i hjemmeplejen og på plejehjem, hvilket vil sige ufaglærte, social- og sundhedshjælpere, sygehjælpere, social- og sundhedsassistenter, sygeplejersker og lignende. I og med at der er tale om et følsomt emne (magtanvendelse) har det været ekstra svært at holde spørgsmålene korte og simple.

Endelig måtte der ikke være for mange spørgsmål i spørgeskemaet. Så mister respondenterne interessen og koncentrationen, og man får muligvis ikke (de rigtige) svar. I dette projekt har der været mange aspekter der ønskes afdækket, og der er mange måder at spørge på, men der er prioriteret og de vigtigste spørgsmål er valgt ud.

6.2.2 Indhold

I spørgeskemaundersøgelserne er der en række spørgsmål, som er gennemgående i alle faser (før, efter og et halvt år efter), således at det er muligt at identificere effekten. Der er desuden særskilte spørgsmål i spørgeskemaundersøgelserne i fase 2 og 3 omkring effekt og ikke mindst om forankringsproblematikken af de socialpædagogiske metoder.

Spørgsmålene var primært lukkede, men der var enkelte åbne spørgsmål, hvor dette er hensigtsmæssigt og yderligere kvalificerende.

Temaerne i fase 1 var:

- I hvilket omfang forstår medarbejderne baggrund og sammenhænge for de kritiske og/eller vanskelige situationer, der opstår i forbindelse med pleje af demensramte?
- Vurderer medarbejderne, at magtanvendelse anvendes hyppigere, henholdsvis mindre i forhold til de forskellige grader af demens (mild, moderat og svær demens)?

- Nuværende adfærdsmønstre hos forskellige grupper af demensramte. I hvilke situationer opstår konfliktsituationer med efterfølgende magtanvendelse, herunder konkret angivelse af omfang og hyppighed af magtanvendelse/magtsituationer inden for en given periode.
- Potentielle konfliktsituationer som medarbejderne typisk er i stand til at forebygge, således at der ikke bliver tale om magtanvendelse, henholdsvis bliver anvendt magt. Dette ledsages af åbne svar, som indikerer et niveau for deltagerens viden om måder og metoder (socialpædagogiske) til forebyggelse af magtanvendelse over for demensramte.
- Finder medarbejderne nogle former for anvendelse af magt mere legitim end andre?
- Registrering af omfanget af vold mod medarbejderne. Her identificeres de konkrete situationer, der udløser vold eller voldslignende situationer.
- Har medarbejderne fornødent kendskab til lovgivning, regelsæt og retningslinier for anvendelse af magt?

De øvrige temaer i fase 2 og 3 er:

- Grad af anvendelse af socialpædagogiske metoder siden kompetenceudviklingsforløbet, herunder hvilke konkrete redskaber der er anvendt og med hvilket udfald.

På baggrund af ovenstående temaer har det til en vis grad været muligt at identificere effekten af kompetenceudviklingsforløbet, herunder de socialpædagogiske metoder som forebyggelse af magtanvendelse samt omfanget af forankring. Som nævnt er der begrænsninger for hvor langt et spørgeskema kan være og hvor komplicerede spørgsmålene bør være. Derfor er spørgeskemaundersøgelserne suppleret med blandt andet fokusgruppeinterviews for at opnå mere uddybende svar.

6.2.3 Udsendelsesprocedure

Spørgeskemaerne blev sendt til de hver af de syv plejeenheders kontaktperson, hvorefter denne distribuerede dem til de deltagende medarbejdere. Når en medarbejder havde udfyldt spørgeskemaet, blev det lagt i medfølgende svarkuvert, som blev sendt til kontaktpersonen i plejeenheden. Herefter blev de samlet sendt til evaluatør. Det var således kontaktpersonens ansvar at distribuere og indsamle spørgeskemaerne.

Følgende retningslinier var gældende for forløbet:

- Hvis en medarbejder ikke afleverede det første spørgeskema inden start af kompetenceudviklingsforløbet, kunne medarbejderen ikke deltage i projektet og derfor heller ikke deltage i kompetenceudviklingsforløbet.
- Hvis der blev ansat nye medarbejdere i forløbet, kunne disse ikke deltage i projektet og skulle derfor ikke udfylde spørgeskema(er).
- I tilfælde af sygdom eller anden form for fravær i forbindelse med kompetenceudviklingskurset, ville pågældende medarbejder udgå af undersøgelsen.

6.2.4 Databehandling

Efter indsamling af data blev de indtastet i statistikprogrammet SPSS, hvorefter databehandlingen primært bestod i deskriptiv statistik herunder frekvenstabeller. Desuden benyttedes Mann-Whitney U-tests til test af forskel mellem før-perioden og et halvt år efter-perioden samt mellem ude- og inde-gruppe. Endelig blev der foretaget Kruskal-Wallis tests til test af forskel mellem kommunestørrelser.

Valg af databehandlingsmetode er baseret på variabelnes skala-niveau. Signifikansniveauet er valgt til 10%.

6.3 Fokusgruppeinterviews

6.3.1 Medarbejdere

Med afsæt i resultaterne af den første spørgeskemaundersøgelse, det indledende møde med ledelsen og en semi-struktureret interviewguide, blev der gennemført fokusgruppeinterviews med 10 deltagere (medarbejdere) hos hver af de syv plejeenheder i fase 2 (umiddelbart efter kurset). Interviewet blev afholdt senest 8 dage efter kursusforløbets afslutning.

Evaluator udvalgte tilfældigt de 10 medarbejdere fra hver af de syv plejeenheder, jævnt fordelt på ude- og inde-grupper, til deltagelse i fokusgruppeinterviews.

Formålet med fokusgruppeinterviewene var at supplere spørgeskemaundersøgelsen, samt opnå deltagernes forklaringer og vurderinger. Fokusgruppeinterviewene omhandlede deltagernes vurderinger af effekten i henseende til på hvilke områder de finder, at

de har fået større viden om forebyggelse af magtanvendelse ved brug af socialpædagogiske metoder. De forventede effekter blev identificeret, og deltagerne identificerede de vigtigste emner og temaer.

I fase 3 (et halvt år efter) blev der afholdt endnu et fokusgruppeinterview med de samme medarbejdere hos hver af de syv plejeenheder, som ved det første fokusgruppeinterview. Denne gang omhandlede interviewene de konkrete effekter kompetenceudviklingsforløbet har haft, herunder på hvilke områder medarbejderne i stigende omfang har anvendt socialpædagogiske metoder til forebyggelse af magtanvendelse.

6.3.2 Undervisere, ledere og pårørende

Foruden fokusgruppeinterviews med medarbejderne, blev der foretaget fokusgruppeinterviews med underviserne (lige-efter), ledelsen, herunder både kommunale myndighed og plejeenheden (et halvt år efter) og pårørende (et halvt år efter) til nogle af de demensramte borgere der er ført dagbog for. Formålet med disse samtaler var at supplere den viden om effekten og forankringen af de socialpædagogiske metoder, som blev opnået via medarbejderne gennem henholdsvis spørgeskemaer, dagbøger og fokusgruppeinterviews.

Der blev afholdt en fokusgruppesamtale med **underviserne** på kompetenceudviklingsforløbene efter afslutning af alle kurser, med henblik på at få afdækket følgende:

- Hvorledes vurderes en socialpædagogisk og problemorienteret læring at fungere i forhold til nærværende deltagerkreds og dens problemstillinger?
- Har forløbet givet erfaringer med hensyn til at øge deltagerens eget ansvar for sikring af fornøden og vedvarende læring?
- Har forløbet identificeret mulige veje for, at medarbejderne i plejeboliger og hjemmepleje bliver mere viden- og erfaringsopsøgende i forhold til at nedbringe magtanvendelsen over for demensramte?

I forbindelse med fase 3 (et halvt år efter) blev der gennemført fokusgruppeinterview med **ledelsen** herunder både den kommunale myndighed og plejeenheden med henblik på blandt andet at afdække de forankringsmæssige tiltag, der er gjort i forhold til at implementere og fastholde den socialpædagogiske metode som udviklingsinstrument til at nedbringe anvendelse af magt over for de demensramte. Endvidere afdækkede samtalen, hvordan kommunen som myndighed og plejeenheden har sikret, at de øvrige dele

af hjemmeplejen og andre dele af plejeboliger og plejeenheder bliver involveret i de fremadrettede aktiviteter, og hvor man får en erfaringsoverføring af de læringsaktiviteter, der er sket her og beskrive de indvundne erfaringer.

Desuden er der i forbindelse med fase 3 (et halvt år efter) afholdt **pårørendesamtaler**, hvor fokus er på den registrerede effekt på reduktion af magtanvendelse. Der er afholdt 2-4 samtaler pr. kommune. Der har været tale om pårørende, der har en tæt og vedvarende kontakt med den demensramte og samtidig pårørende til demensramte, hvor der er ført dagbog.

6.4 Dagbog

Med inspiration fra sundhedsvidenskaben, hvor der arbejdes med patientspecifik dataindsamling og registrering og måling af patientforløb, blev der inkluderet en dagbog i hele dokumentationsperioden. Et dagbogskoncept, der således var gennemgående i alle projektets faser. Dagbogen blev ført for 10 demensramte borgere hos hver af de syv plejeenheder.

Til forskel spørgeskemaundersøgelserne og fokusgruppeinterviews, hvor der var tale om en status og effektmåling på et bestemt tidspunkt (tværsnit), så introduceredes der med dagbogen en dataindsamling der i højere grad var forløbsorienteret og kontinuerlig. Med dagbogen var det muligt at registrere ændringer i adfærden hos den demensramte, ændringer i brugen af magtanvendelse, såvel som andre væsentlige begivenheder i forhold til projektet. Det gjaldt både fremgang, tilbageskridt og årsager og sammenhænge hertil.

Fordelen ved dagbogsmetoden var, at det samlede kildemateriale hermed suppleres med forløbsbaserede effektdata om enkelte demensramte. Der blev således tilvejebragt supplerende data, og forløbet blev tilført nogle dimensioner, som kan nuancere dokumentationen af socialpædagogik som metode til at forebygge magtanvendelse.

6.4.1 Udarbejdelse og indhold

Dagbogen for hver udvalgt demensramt blev udfyldt af medarbejdere ved de enkelte plejeboliger og hjemmeplejen. Den løbende registrering i dagbogen er sket hver 14.

dag fra før-perioden til et halvt år efter kompetenceudviklingsforløbene er afsluttet. Ved design af dagbogen og dens omfang blev der taget hensyn til medarbejdernes tidsforbrug og belastning i forbindelse med udfyldelsen.

Ved design af dagbogen blev der desuden taget hensyn til den efterfølgende databehandling. Dagbogen tog således udgangspunkt i en række lukkede spørgsmål som blev suppleret af åbne spørgsmål. Medarbejderne havde hermed mulighed for at uddybe deres svar og havde mulighed for at beskrive konkrete episoder, samtidig med at det var muligt at registrere det eksakte antal hændelser i hver periode.

Ligesom med spørgeskemaerne var det i dagbøgerne vigtigt, at spørgsmålene var simple og ikke for lange. Da der stadig er tale om et følsomt emne (magtanvendelse) blev de demensramte anonymiseret via et nummersystem, og man har således ikke kendskab til de enkelte deltageres identitet, idet materialet blev afleveret i anonym form.

6.4.2 Udsendelse

Det var de syv plejeenheders rolle i samarbejde med evaluatør at udpege medarbejdere til udfyldelse af dagbøger. Da udfyldning af dagbøgerne løb over en lang periode, var det vigtigt, at de medarbejdere, der blev valgt til dette, var stabile og dedikerede medarbejdere, men samtidig medarbejdere som havde (daglig) plejemæssig kontakt med demente.

Desuden var det plejeenhedernes ansvar at distribuere dagbøger til de udvalgte medarbejdere og informere om registrering (vejledning for udfyldning blev udarbejdet af evaluatør) og indsamle dagbøgerne igen, hvorefter de samlet blev sendt til evaluatør. Indsamling af dagbøger skete af tre omgange: Umiddelbart efter afslutningen på kompetenceudviklingsforløbet, tre måneder efter afslutningen på kompetenceudviklingsforløbet og et halvt år efter afslutningen på kompetenceudviklingsforløbet.

Følgende retningslinier var gældende for forløbet:

- Dagbogsudfyldelsen skulle følge den udarbejdede vejledning og være fuldstændig over perioden. I tilfælde af, at en udvalgt borger afgik ved døden i perioden, stoppede dagbogsregistreringen dog på dette tidspunkt, og der blev ikke udpeget en ny borger for dagbogsregistrering, med mindre borgeren afgik ved døden inden for de første to måneder (før-perioden).

6.4.3 Databehandling

Efter indsamling af data blev de indtastet i statistikprogrammet SPSS, hvorefter databehandlingen primært bestod i en gennemsnitsberegning af registreringer i de enkelte fjortendagesperioder. Der blev således udregnet et gennemsnitligt omfang af henholdsvis magt, forebyggelse af magt, vold og forebyggelse af vold for hver fjortendagesperiode uden at skelne mellem de konkrete situationer (hygiejne, måltider mv.). Antallet af hver af disse konkrete situationer blev opsummeret separat for at få et billede af, hvilke konkrete situationer det oftest drejer sig om.

Databehandlingen er som udgangspunkt foretaget ud fra det samlede antal dagbøger. Der er dog en del dagbøger hvor der ikke er registreret tilfælde af henholdsvis magt, forebyggelse af magt, vold og/eller forebyggelse af vold. Derfor er disse valgt ud og der er også udregnet gennemsnit for disse borgere alene. På denne måde fås et mere realistisk billede af gennemsnit af henholdsvis magt, forebyggelse af magt, vold og/eller forebyggelse af vold overfor de borgere det reelt drejer sig om.

Der har været flere udfordringer i forbindelse med databehandlingen. For det første var der ind imellem manglende registreringer (missing). Disse blev ikke medtaget i gennemsnittet. Det vil sige, hvis en medarbejder ikke havde foretaget registreringer i en fjortendagsperiode, talte de ikke direkte med i gennemsnittet. De er dog indirekte talt med eftersom metoden svarer til, at man erstatter de manglende observationer med gennemsnittet af de andre registreringer for den pågældende fjortendagesperiode.

For det andet var der i løbet af dagbogsperioden borgere der udgik af undersøgelsen på grund af flytning, indlæggelse eller død. Disse borgere havde selv sagt manglende registreringer (missing) i den resterende dagbogsperiode, og talte derfor ikke direkte med i gennemsnittet (se ovenfor).

For det tredje var der forskellige antal registreringsperioder i dagbog 1. Således var der hos to plejeenheder seks fjortendagsregistreringer, hos én plejeenhed syv fjortendagsregistreringer og hos de resterende fire plejeenheder var der fire fjortendagsregistreringer i første dagbog. Dette skyldes at de første to plejeenheder blev brugt som pilotprojekter og den sidste plejeenhed fik forlænget dagbog 1 på grund af udsættelse af kom-

petenceudviklingskursus. Det betyder at der kun er én plejeenhed der har registreringer i den første fjortendagsperiode, hvorfor det er valgt at tage denne registrering ud af analysen. I de følgende tre fjortendagsperioder er der kun registreringer for tre plejeenheder, og gennemsnittet er derfor beregnet ud fra disse tre plejeenheders registreringer.

Ligeledes mangler de sidste to fjortendagsregistreringer for en enkelt plejeenhed, idet kompetenceudviklingskurset blev udsat og deadline for endelig afrapportering måtte overholdes. Gennemsnittet for de sidste to registreringsperioder er således baseret på de resterende seks plejeenheder.

Endelig var der to dagbøger (outliers), som afveg så meget fra de resterende registreringer at de blev udeladt af analysen.

7 Bilag 2 - Fagligt ekspertpanel

Nærværende dokumentationsprojekt har gennem hele forløbet været fuldt af et nedsat fagligt ekspertpanel som har drøftet foreløbige resultater og kvalificeret analyser og vurderinger.

Samtlige deltagere i panelet har beskæftiget sig med problemstillinger vedrørende magtanvendelse overfor demensramte. Gruppen er ligeledes karakteriseret ved at have en positiv og åben, men også fagligt objektiv og kritisk holdning til anvendelse af socialpædagogisk metoder.

Panelet bestod af:

- Overlæge Nils Christian Gulmann, Århus Universitetshospital
- Fhv. udviklingschef Ingeborg Mølbak, Ribe Amt
- Områdeleder Lissi Sivebæk Nedergaard, Horsens Kommune
- Seminarielektor Jonna Larni Nøttrup, Kolding Pædagogseminarium
- Vicekommunaldirektør Anders Kjærulff, Varde Kommune
- Regionschef Stephen Motsi, Århus Kommune
- Sociolog, dr. med. Lars Iversen, MUUSMANN Research & Consulting